

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Jan Teplý

**Právní úprava spotřebitelského úvěru ve
vybraných jurisdikcích**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Petr Kotáb, Ph.D.

Katedra finančního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 30.11.2015

Právní úprava spotřebitelského úvěru ve vybraných jurisdikcích - abstrakt

Tato diplomová práce představuje komparativní studii regulace spotřebitelského úvěru. Jeho právní úprava je v práci srovnávána ve třech různých zemích: České republice, Rusku a Spojeném království Velké Británie a Severního Irska. Předmětem zjišťování jsou odlišnosti od české úpravy, přičemž je vyhodnocována účelnost odlišných ustanovení. V závěru práce jsou shrnuta doporučení vedoucí k optimalizaci budoucí právní úpravy spotřebitelského úvěru.

Legal regulation of consumer credit in selected jurisdictions - abstract

This master thesis is a comparative study of consumer credit regulation. Consumer credit regulation is compared in three different countries: the Czech Republic, Russia and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. The distinctions between the Czech regulation on one hand, and Russian and British regulations on the other hand are analyzed and evaluated in terms of their reasonability. The conclusion summarizes the recommendations for optimization of the future consumer credit regulation.

Klíčová slova

Spotřebitelský úvěr, roční procentní sazba nákladů, úrok, reklama na spotřebitelský kredit, Rusko, Spojené království

Keywords

Consumer credit, annual percentage rate of charge, interest, consumer credit advertising, Russia, United Kingdom

Prohlášení

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Jan Teplý

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval panu doktorovi Kotábovi za jeho rady v průběhu tvorby této práce.

OBSAH

PROHLÁŠENÍ	4
PODĚKOVÁNÍ	5
OBSAH	6
ÚVOD	7
METODA	8
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK, UŽITÉ POJMY	9
1. HISTORIE	10
1.1. FILOSOFIE ÚROKU	10
1.2. STRUČNÉ SROVNÁNÍ VÝVOJE RELEVANTNÍCH PRÁVNÍCH PRAMENŮ VE SLEDOVANÝCH JURISDIKCÍCH	12
2. SPOTŘEBITELSKÝ ÚVĚR	15
2.1. KOMPOZICE ZÁKONA	15
2.2. DEFINICE SPOTŘEBITELSKÉHO ÚVĚRU	16
2.3. INFORMAČNÍ POVINNOSTI	18
2.3.1. Předmluvní informace	18
2.3.2. Informace poskytované v průběhu trvání spotřebitelského úvěru	22
2.4. SMLOUVA O SPOTŘEBITELSKÉM ÚVĚRU	23
2.5. POVINNOST POSODIT ÚVĚRUSCHOPNOST	24
2.5.1. Zdroje informací pro posuzování úvěruschopnosti	26
2.6. ROČNÍ PROCENTNÍ SAZBA NÁKLADŮ	32
2.7. UKONČENÍ SMLOUVY	41
2.8. DOZOR A SANKCE	47
3. REKLAMA	50
4. PERSPEKTIVA V ČR	56
5. ZÁVĚR	58
6. SUMMARY	61
7. ZDROJE	62

ÚVOD

Spotřebitelský úvěr je moderním a důležitým právním instrumentem, umožňujícím jednotlivcům a domácnostem rychlou cestu k materiálnímu blahu, pokud je gramotně využíván a odpovědně nabízen. Objem spotřebitelských úvěrů v ČR meziročně roste, hodnota pohledávek z aktivních úvěrových smluv činila na konci roku 2014 celkem 216,8 mld. Kč, z čehož 57,1 mld. Kč připadá na nebankovní instituce a 159,7 mld. Kč na bankovní.¹

I přes dnes již nesporný ekonomický význam spotřebitelského úvěru existuje řada otázek s tímto institutem spojených, z nichž některé jsou dokonce tisíce let staré, jak je vysvětleno dále v práci. Z právního hlediska jsou relevantní otázky optimální regulace poskytovatelů spotřebitelského úvěru, spočívající v autorizačních kritériích, informačních povinnostech, povinných parametrech nabízených úvěrů; dále také například otázky týkající se ochrany spotřebitele či regulace reklamy související se spotřebitelským úvěrem. Právě tyto otázky jsou předmětem komparace.

Tato diplomová práce představuje analýzu právní úpravy spotřebitelského úvěru ve třech jurisdikcích – České republice, Rusku a Spojeném království. Tyto tři země byly vybrány na základě dvou kritérií. Za první, reprezentují kombinaci kontinentálního a anglosaského systému, za druhé kombinaci zemí s vlivem práva EU či bez tohoto vlivu.

Studium bude probíhat zásadně v originálních jazycích dokumentů, tudíž v češtině, ruštině a angličtině. Jedním z přínosů práce je tak analýza zejména ruské právní úpravy v původním znění. Ta totiž v České republice zůstává poněkud neprozkoumána. K tomuto přístupu mě vedlo studium na Právnické fakultě Státní univerzity v Petrohradě v letech 2012 a 2013. Navzdory předsudkům a nestálým zahraničně-politickým vztahům s Ruskem je nutno podotknout, že ruské právo je (nejen) v oblasti spotřebitelského úvěru moderní a může poskytnout cenná ponaučení, a to i zemím Evropské unie.

¹ sr. clfa.cz [online]. 2015 [cit. 3.8.2015]. Zpráva o stavu a vývoji nebankovního leasingového, úvěrového a factoringového trhu v ČR - r. 2014. Dostupné z: http://www.clfa.cz/statistiky/2014_zprava.doc

a

czech-ba.cz [online]. 2015 [cit. 3.8.2015]. Banky a fakta prosinec 2014. Dostupné z: https://www.czech-ba.cz/sites/default/files/cba_banky_a_fakta_12-2014_-_uvery.pdf

Cílem analýzy je formulovat obecná doporučení vedoucí k optimalizaci právní úpravy spotřebitelského úvěru, přičemž tato doporučení budou vyplývat ze srovnání úprav zmiňovaných zemí. Práce je členěna podle jednotlivých aspektů týkajících se regulace spotřebitelského úvěru. Každá taková kapitola obsahuje srovnání a vyhodnocení úprav tří zkoumaných zemí a dílčí komentáře. Analýza je opřena jak o studium zákonů a normativních aktů nižší právní síly, tak i o studium judikatury a odborné literatury. Těžištěm práce je tedy kvalitativní výzkum - aspekty právní úpravy, judikatury a doktríny v jednotlivých zemích budou porovnány a vyhodnoceny v závislosti na jejich účelnosti. Na základě této analýzy budou formulována obecná doporučení pro optimální a efektivní úpravu spotřebitelského úvěru.

Metoda

Nosným metodologickým prvkem používaným v této práci je komparativní metoda. Vzhledem k tomu, že je srovnávána regulace spotřebitelského úvěru v několika jurisdikcích, jde o mikrokomparatistiku s cizím prvkem. Česká právní úprava spotřebitelského úvěru představuje comparatum, ruská a britská právní úprava pak comparandum. Srovnáváno bude současné právo, které je účinné k momentu odevzdání práce. Cílem srovnávání je identifikace rozdílných prvků, jejich hodnocení a vyvození obecných závěrů.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK, UŽITÉ POJMY

BRKI	bankovní registr klientských informací
CBR	Centrální banka Ruska
CCA	Consumer Credit Act 1974
CCAR	Consumer Credit (Advertisements) Regulations 2010
ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
FCA	Financial Conduct Authority
FZ	federální zákon č. 35-FZ
NOZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
NRKI	nebankovní registr klientských informací
RPSN	roční procentní sazba nákladů
Směrnice	směrnice EP a Rady 2008/48/ES
ZoB	zákon č. 21/1992 Sb., zákon o bankách
ZoSÚ	zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru

V práci je ze zřejmých důvodů často použito pojmu „úvěr“. Nedomnívám se, že je z hlediska čtenářského pohodlí nezbytné, aby vždy bylo specifikováno, že se jedná o spotřebitelský úvěr. Pojem „úvěr“ je tedy v této práci často používán ve smyslu „spotřebitelský úvěr“, pakliže z kontextu není zjevné, že je myšlen úvěr obecně (jako je tomu například v kapitole Filosofie úroku).

1. HISTORIE

1.1. Filosofie úroku

Půjčování peněz je staré jako peníze samotné. Již ve starověké Mezopotámii byly peníze půjčovány na úrok. Přesto bylo půjčování peněz na úrok po dlouhou dobu v západním světě (tj. pro účely této práce ve světě antickém, posléze křesťanském a v současnosti označovaném jako Západ) nahlíženo jako neetické, nepřirozené či nemorální. V této kapitole je nastíněna stručná historie filosofie úroku, jejíž znalost je nezbytná pro správné pochopení současné regulace (spotřebitelského) úvěru.

V antice byl úrok považován za nespravedlivý a nepřirozený, jelikož peníze nepředstavují jinou hodnotu než tu vlastní nominální. Z pohledu Aristotela bylo například půjčování peněz (tedy lichva) neproduktivní, *jelikož „nevytváří nic, avšak něco si bere“*, a věřitel tedy parazituje na dlužníkovi².

S příchodem středověku se negativní pohled na půjčování peněz na úrok nezměnil, ačkoliv důvody pro něj spočívaly na jiném základě – Bibli. V ní jsou popsány dvě základní pozice. Za první, vzhledem ke křesťanské solidaritě (pomáhej bližnímu svému) se neočekává, že by půjčka měla věřiteli přinášet zisk. Za druhé, „bratru“ se na úrok nepůjčuje, cizinci však ano.³ Ačkoliv Bible úrok tedy za určitých podmínek explicitně nezakazuje, přístup církve k půjčování peněz na úrok (lichvě) byl nekompromisní, v 9. století byla lichva jednoduše definována jako transakce, při níž *„cokoliv je požadováno nad jistinu, je lichva“*⁴. Později, ve 12. století byla klasifikována jako poddruh krádeže a ve 14. století byl lichvář (půjčovatel peněz na úrok) automaticky považován za kacíře. Z tohoto přístupu však byli vyjmuti Židé. Pojem „bratr“ z výše uvedeného biblického verše byl totiž ve středověké Evropě interpretován jako „křesťan“ (což je svým způsobem paradox, protože se jedná o starozákonní verš a jako takový se tedy přímo dotýká i Židů). Díky této optice mohli Židé půjčovat peníze na úrok, což se však posléze stalo jednou z příčin stigmatizace Židů v evropských

² BROOK, Yaron. [online] 2007 [cit. 3.8.2015]. The Morality of Moneylending: A Short History. In: The Objective Standard, Vol. 2, No. 3. Dostupné z: <https://www.theobjectivestandard.com/issues/2007-fall/morality-of-moneylending/>

³ Deuteronomium 23:21

⁴ KOUDELKA, Ladislav. Lichva: trestný čin a společenský jev. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2014, xvii, 257 s. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-435-4.

dějínách. Také je třeba podotknout, že církev v dobách ekonomického růstu půjčování peněz tolerovala a v dobách ekonomického úpadku tvrdě potírala. Jak poznamenává Brook, tento vzorec se opakuje i v současnosti, byť už nijak nesouvisí s církví, ale spíše s obecným společenským sentimentem.⁵

V období renesance a reformace se pohled na půjčování peněz v podstatě příliš neposunul, jakkoliv bylo tolerované. Sloužilo totiž kromě jiného k zámožské expanzi velmocí. Martin Luther měl lichvu za nevyhnutelnou, přestože ji považoval za smrtelný hřích. Myšlenka nevyhnutelnosti lichvy však poprvé vede k možnosti ji regulovat sekulární autoritou. Za účelem ochrany chudých měla být zejména stanovena maximální možná úroková míra. Francis Bacon v tomto smyslu dokonce navrhoval konkrétní výši vhodných úroků, která podle jeho představ měla činit 5 % p.a. pro kohokoliv (dnešní optikou rozuměj pro spotřebitele). Sazba vyšší než 5 % p.a. směla být sjednána jen v přítomnosti vyšší míry rizika, a to mezi podnikatelem a půjčovatelem peněz se zpoplatněnou licencí od státu.⁶ Objevují se také ojedinělé projevy ospravedlňující funkci půjčování peněz na úrok (francouzský právník Molineus), avšak jeho kniha je pálena a své názory je podobně jako Galileo nucen odvolat. Přesto však již bylo vymýcení půjčování peněz na úrok považováno za utopii.

Osvícenství a později průmyslová revoluce už představovaly významný krok ve vnímání úroku, který souvisel s průmyslovou expanzí a rozvojem bankovníctví. Opouští se představa, že „čas je vlastněn Bohem“ (jeden z argumentů křesťanského myšlení namířený proti úroku) a je rozlišována současná a budoucí hodnota peněz - milion korun, který má člověk teď, nemá stejnou hodnotu jako milion korun, který bude mít za rok. Není tomu tak kvůli inflaci (být její role je v moderním prostředí nepopíratelná), ale kvůli možnostem, které člověku dává momentální držba peněz oproti té budoucí. Tato argumentace již úspěšně podporuje existenci úroku. Benthamova Obhajoba úroku již zašla velice daleko, když popisovala omezení maximální možné úrokové sazby jakožto překážku volnému trhu. Kvůli omezení úrokové sazby by nebylo možné, aby smlouva o úvěru pokryla potenciální rizika přesahující krytí maximální sazbou. Objevila se také argumentace, že prohibice úroku vede alokaci kapitálu na černém

⁵ BROOK, Yaron. [online] 2007 [cit. 3.8.2015]. The Morality of Moneylending: A Short History. In: The Objective Standard, Vol. 2, No. 3. Dostupné z: <https://www.theobjectivestandard.com/issues/2007-fall/morality-of-moneylending/>

⁶ Tamtéž.

úvěrovém trhu, na němž se úroky navyšují o rizikovou přírážku vyplývající z illegality samotného půjčování peněz na úrok.

Navzdory tomu, že půjčování peněz má velice dlouhou historii, je potřeba podotknout, že spotřebitelský úvěr je z tohoto pohledu velice mladý institut. Ačkoliv některé jeho aspekty se objevují již výrazně dříve, v institucionalizované podobě začal být využíván na počátku 20. století. Ze své definice totiž potřebuje spotřebitele (pochopitelně platným právem definovaného), tedy nepodnikatele, kterému právo poskytuje větší ochranu, než podnikateli konzumujícímu nespotebitelský úvěr. Zároveň právo klade vyšší požadavky na ty, kdo spotřebitelské úvěry poskytují.

1.2. Stručné srovnání vývoje relevantních právních pramenů ve sledovaných jurisdikcích

Současná právní úprava spotřebitelského úvěru v ČR je poplatná evropskému právu. Evropské právo má delší tradici v jeho regulaci; již v roce 1968 poskytovala I. bruselská úmluva⁷ zvláštní ochranu spotřebiteli takového úvěru, ačkoliv se jednalo spíše o sekundární efekt obecného pravidla (věřitel mohl být žalován ve svém i spotřebitelově domicilu). I další úmluvy rozšiřovaly ochranu spotřebitele (Brusel I a Řím I). Zlomem však byla směrnice 87/102/EHS, která „*poprvé kodifikovala ochranu spotřebitele v širším spektru spotřebitelských úvěrů, (...) zakotvila právo na předčasné splacení úvěru a na písemnou smlouvu o spotřebitelském úvěru (...) a roční procentní sazbu nákladů*“⁸. Na jejím základě vznikl zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru⁹, kterým byla do českého právního řádu transponována například právě RPSN. Zákon tvořilo pouhých 16 paragrafů obsahujících nejnútnejší úpravu. Další krok ve vývoji úpravy představovala směrnice EP a Rady 2008/48/ES, která přinesla řadu novinek – ty se v ČR posléze promítly prostřednictvím zákona č. 145/2010 Sb., jenž tvoří jádro současné regulace spotřebitelského úvěru v ČR a práva a povinnosti z něj vyplývající jsou předmětem komparace v této práci.

⁷ Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=URISERV:l33054&from=CS>

⁸ WACHTLOVÁ, Lucie. Zákon o spotřebitelském úvěru: komentář. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011, xviii, 328 s. Beckovy malé komentáře. ISBN 978-80-7400-118-5. Předmluva.

⁹ zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru

Naproti tomu v Rusku poměrně dlouho od pádu komunismu neexistovala speciální právní úprava spotřebitelského úvěru. Současně i objemy vydaných úvěrů byly relativně nízké. Až do roku 2014 spotřebitelský úvěr formálně vzato neexistoval – půjčka, poskytovaná podnikatelem fyzické osobě byla upravena obecnými předpisy, jako je ústava (definující, že tato oblast spadá do působnosti federace), občanský zákoník (shrnující obecné smluvní principy mezi věřitelem a dlužníkem) a zákon o bankách (obsahující především ustanovení, že poskytování spotřebitelského úvěru je bankovní operací). Dílčí úprava byla obsažena také v zákonech o reklamě, o úvěrové historii a dalších. Důležitým prvkem v tomto komplexu úpravy spotřebitelského úvěru představoval zákon o ochraně spotřebitele, který zjemňoval ustanovení občanského zákoníku a který dlužníkům poskytoval zvláštní ochranu. Přesto tato praxe vedla k situaci, kdy dlužník – spotřebitel byl velice slabě chráněn. Věřitel (banka), jakožto silnější smluvní strana, si nastavil v de facto adhezní smlouvě podmínky tak, aby omezil svá rizika na minimum a zároveň zbavil dlužníka mnohých obvyklých práv.¹⁰ Od rozpadu SSSR do roku 2014 byla nedostatečná úprava spotřebitelského úvěru řešena zejména ad hoc vyhláškami, nařízeními a dopisy¹¹. Například dopis „O určení efektivní procentní sazby úvěrů poskytnutých fyzickým osobám“ z roku 2006 obsahoval natolik neurčitou definici „efektivní procentní sazby“, že přinesl více problémů než užitku a byl zrušen.¹² Nutno samozřejmě podotknout, že tato situace neprospívala ani dlužníkům ani věřitelům, a vytvářela značnou právní nejistotu, spočívající například v různých interpretacích aspektů spotřebitelského úvěru v soudní praxi.

Problémy naznačené výše byly vyřešeny až speciálním zákonem, tj. federálním zákonem č. 353, o spotřebitelském úvěru (půjčce), jenž je účinný od 1. července 2014. Zákon obsahuje definici spotřebitelského úvěru a dalších pojmů, pojem „celková cena úvěru“, omezuje smluvní pokuty a zavádí další související právní instituty. Právě tento zákon, práva, povinnosti a praxe z něj vyplývající, bude předmětem dalšího srovnávání.

Ve Spojeném království je při popisu vývoje třeba jít hlouběji do minulosti, než u Ruska a České republiky. Je tomu tak kvůli odlišnému (mimo jiné stabilnějšímu)

¹⁰ CYPLENKOVA, A. B. Nekotorye osobennosti dogovorov prisoedinenija. In: Juridičeskij mir, N 3 2001.

¹¹ Kromě pro nás tradičního dělení normativních aktů ČNB na vyhlášky a nařízení vydává Centrální banka Ruska také „vysvětlující“ nebo „doporučující“ dopisy.

¹² DEMČENKO, Světlana Stanislavovna. [online]. 2012 [cit. 5.8.2015]. Pravovoe regulirovanie potrebitelskogo kreditovanija v Rossii v sovremennyj period. Dostupné z: <http://www.buroadvokat.ru/index.php/2010-02-15-20-35-09/2159-2012-08-29-15-09-12>

ekonomickému i právnímu prostředí v posledním století - ve Spojeném království existovala alespoň částečná úprava spotřebitelského úvěrování již od roku 1900 (The Moneylenders Act 1900). I přes dílčí snahy se problematice věnovat v průběhu sedmdesáti let následujících po výše řečeném zákoně, byla teprve v roce 1965 zahájena činnost Crowtherova výboru, na základě jehož zprávy z roku 1971 byla přijata komplexní úprava spotřebitelského úvěru. Tu představoval Consumer Credit Act z roku 1974. Zpráva přitom označovala stav právní úpravy za natolik zmatený a neuspokojivý, že si nezasluhuje novelizaci.¹³ Namísto ní zpráva doporučovala zrušit veškerou platnou úpravu a přijmout zcela nové předpisy. Prakticky všechny závěry Crowtherova výboru byly přijaty jak vládou, tak i opozicí, a výsledkem se stal zmiňovaný Consumer Credit Act. Nutno dodat, že jeho mnohá jeho ustanovení byla inspirací pro evropské směrnice věnující se spotřebitelskému úvěru a svůj odraz tak našel i v českém právu. Zákon byl částečně novelizován v roce 2006, přičemž tato novela zavedla institut finančního ombudsmana a rozšířila některé pravomoci regulátora.

¹³ hansard.millbanksystems.com [online]. 1972 [cit. 6.8.2015]. Consumer Credit: The Crowther Report. Dostupné z: <http://hansard.millbanksystems.com/lords/1972/jun/28/consumer-credit-the-crowther-report>

2. SPOTŘEBITELSKÝ ÚVĚR

2.1. Kompozice zákona

Český zákon o spotřebitelském úvěru přijatý na základě požadavků směrnice EP a Rady 2008/48/ES má 28 paragrafů a 7 příloh. Reguluje v podstatě jen okolnosti sjednávání spotřebitelského úvěru, včetně předsmělných informačních povinností, dovolených ujednání ve smlouvě či jejímu zániku. Krom této úpravy také mění živnostenský zákon, zákon o České obchodní inspekci a zákon o České národní bance, které jen minimalisticky uzpůsobuje pro jím sledované účely - v živnostenském zákoně zavádí novou živnost a stanovuje podmínky pro její výkon, ve zbylých dvou rozšiřuje kompetenci regulačních orgánů. Český zákon tímto způsobem využívá již existující „právní infrastruktury“.

Ruský zákon je svou celkovou povahou velice blízký českému zákonu, nicméně na první pohled ještě stručnější - je tvořen pouhými 17 paragrafy, které ani nejsou uspořádány do oddělených částí. Počet paragrafů však v tomto případě není zcela spolehlivým měřítkem pro komplexitu zákona, jelikož některé z paragrafů obsahují až na 50 jednotlivých ustanovení. Stejně jako český zákon se věnuje jen základním okolnostem sjednávání spotřebitelského úvěru, dozor a soudní ochranu přiznává již existujícím institucím, tedy Centrální bance Ruska a obecným soudům.

Zdaleka nejkompexnější úpravu z v této práci srovnávaných představuje úprava Spojeného království, jehož zákon o spotřebitelském úvěru je nejrozsáhlejší co do počtu ustanovení i regulované materie. Obsahuje 13 částí o celkem 193 paragrafech, k tomu navrch 6 příloh. Zákon přitom začíná postavením orgánu dozoru, pokračuje částí o smlouvě o spotřebitelském úvěru, udělováním licencí pro poskytování úvěrů, reklamou, povinnostmi během doby účinnosti smlouvy, ukončením a zajištěním, soudní kontrolou. V přílohách poté nalezneme sazebník pokut a příklady pro použití terminologie. Ostatní přílohy tvoří jakousi „technickou“ dokumentaci, která obsahuje například přechodná ustanovení zákona, novelizace menší závažnosti a seznam předpisů, které byly zrušeny účinností zákona.

2.2. Definice spotřebitelského úvěru

Podle českého zákona se spotřebitelským úvěrem rozumí:

„odložená platba, půjčka, úvěr nebo jiná obdobná finanční služba poskytovaná nebo přislíbená spotřebiteli věřitelem, nebo zprostředkovatelem“

Ruský zákon definuje spotřebitelský úvěr následovně:

„peněžní prostředky, poskytnuté věřitelem dlužníkovi na základě smlouvy o úvěru, smlouvy o půjčce, a to včetně použití elektronických platebních prostředků, za účelem, který není spojen s výkonem podnikatelské činnosti, a s limitem půjčování“

Podle práva Spojeného království je spotřebitelským úvěrem:

„smlouva mezi fyzickou osobou („dlužníkem“) a jakoukoliv jinou osobou („věřitelem“), kterou věřitel poskytuje dlužníkovi úvěr v jakékoliv výši“

Pokud projdeme definice prvek po prvku, prvním bude předmět definice. Zatímco v české jde o odloženou platbu, půjčku, úvěr nebo obdobnou finanční službu, v ruské jde o peněžní prostředky. Tyto peněžní prostředky však musí být poskytnuty na základě smlouvy o úvěru nebo půjčce. Úprava Spojeného království oproti oběma výše zmíněným působí velice jednoduše. Avšak její jednoduché (a nadčasové) znění dává prostor pro subsumpci značného množství relevantních případů, a tak v důsledku zvyšuje ochranu spotřebitele.

První element definice je obsahově značně rozdílný. Česká úprava vyjmenovává konkrétní právní jednání, zatímco ruská hovoří o peněžních prostředcích, které jsou poskytnuty určitou formou - přičemž ruská smlouva o úvěru či o půjčce je analogií české smlouvě o úvěru či o zápůjčce. Nutno podotknout, že český zákon o spotřebitelském úvěru je v tomto ohledu terminologicky zastaralý, jelikož slovo „půjčka“ obsažené v definici spotřebitelského úvěru se po rekodifikaci rovná pojmu „zápůjčka“ podle NOZ a bylo by vhodné ho novelou nahradit. Další odlišnost nalézáme jednak v nepřítomnosti „odložené platby“ v ruské definici, a jednak v přítomnosti

zadních vrátek v definici české. Tato zadní vrátka jsou vyjádřena slovy „nebo jiná obdobná finanční služba“, taková pojistka je rozhodně příspěvkem k větší pružnosti definice, neboť umožňuje držet krok s kreativitou těch půjčovatелů peněz, kteří by se rádi vyhnuli svazujícím ustanovení zákona. Na první pohled jednoduchá britská definice se zaměřuje na jiný prvek, a to na „smlouvu, kterou je poskytnut úvěr“. Zdánlivou jednoduchost je však třeba rozšířit o definice, které jsou k nalezení dále v zákoně, konkrétně o definici „úvěru“. Úvěr představuje půjčku peněz nebo jinou finanční službu, čímž se britská definice dostává na úroveň permutace výše řečeného: s ruskou má společnou nepřítomnost „odložené platby“, s českou pak „jinou finanční službu“. Troufnu si však tvrdit, že „jiná finanční služba“ v tomto ohledu pokryje i „odloženou platbu“ a proto je tato část definice v zásadě velice podobná jako definice česká.

Rozdílnost je také v subjektech definice. Zatímco v Rusku půjčuje peníze věřitel dlužníkovi, v ČR tak činí věřitel spotřebiteli. Tento rozdíl je zajímavý v tom smyslu, že zatímco v ČR je pro určení spotřebitelského úvěru základním kritériem půjčení peněz *spotřebiteli*, v Rusku je tímto kritériem konkrétní *forma* půjčení peněz. V ruském zákoně (a pro jeho účely) je však „dlužník“ nadefinován mj. jako fyzická osoba, tudíž ani v ruském právním prostředí nelze poskytovat spotřebitelské úvěry nepodnikajícím právnickým osobám, například neziskovým organizacím či spolkům (ačkoliv by se tak na první pohled mohlo zdát, soudě jen podle ruské definice spotřebitelského úvěru). Britská definice označuje subjekty vztahu jako fyzickou osobu jakožto dlužníka a „kohokoliv jiného“ jakožto věřitele. Zdánlivou neurčitost je opět potřeba uvést na správnou míru výkladem pojmů dle zákona. Fyzickou osobou („individual“) se podle novely z roku 2006 myslí kromě fyzické osoby samotné také právní společenství dvou nebo tří osob, které nejsou korporací. Kromě této variability v podobě většího množství subjektů na straně dlužníka je zajímavá definice věřitele. Ta je totiž do jisté míry tautologická, neboť věřitelem je mj. ten, kdo „poskytuje úvěr podle smlouvy o spotřebitelském úvěru“.

Kromě aspektů, které se v definicích prolínají, jsou zde prvky, které jsou obsaženy jen v jedné z definic. Za pozornost stojí ruský důraz na možnost užití elektronických platebních prostředků, což je věc, která se u nás rozumí jaksí samo sebou. Odlišnost také spočívá v kritériu limitu půjčování, což je prvek, který sice český spotřebitelský úvěr má také, nicméně není zakomponován v jeho definici, ale dále

v zákonu. Česká definice jako spotřebitelský úvěr definuje i jeho příslib, ruská úprava vyžaduje, aby jednání bylo dokonané a peněžní prostředky byly poskytnuty. V české definici figuruje také osoba zprostředkovatele, již se ruská úprava vůbec nezabývá.

Jak bylo naznačeno výše, ruská právní úprava klade důraz na formu transakce, která probíhá mezi jejími subjekty, v důsledku tohoto je definice jakýmsi souborem poměrně konkrétních náležitostí, které transakce musí mít, aby mohla být klasifikována jako spotřebitelský úvěr. Oproti tomu česká úprava cílí na subjekty samotné a jejich záměr, navíc poskytuje více možností pro potenciální subsumpci formálně odlišného jednání. V tomto ohledu je ještě pokročilejší úprava Spojeného království, která používá velice jednoduchou strukturu a na kontinentální poměry vágní definice pojmů, které zřejmě dávají značný prostor pro interpretaci.

2.3. Informační povinnosti

2.3.1. Předmluvní informace

Informace, které je věřitel (nebo zprostředkovatel) povinen poskytnout před uzavřením smlouvy, bývají označovány jako těžiště nového českého zákona.¹⁴ Tento informační servis má za cíl sloužit ochraně slabší strany, tedy spotřebitele, aby nedošlo ke zneužití jeho případné nízké finanční gramotnosti nebo právního vědomí. Důvodová zpráva také zmiňuje potřebu sjednotit různé informační postupy, uplatňované poskytovateli úvěrů. Je třeba podotknout, že informační povinnosti nejsou jen předmluvní - určité informace je věřitel povinen poskytovat také po uzavření smlouvy. Regulovány jsou také informace poskytované v rámci reklamy, o těch však pojednává samostatná kapitola.

¹⁴ srov. mfcz.cz [online]. 2010 [cit. 9.8.2015]. DŮVODOVÁ ZPRÁVA k návrhu zákona o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů. Dostupné z: https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwj1vY7u57bJAhUMOBQKHw9YC4sQFggdMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.mfcz.cz%2Fassets%2Fcs%2Fmedia%2FSpotrebitelsky-uver_2010-09_Duvodova-zprava-MF-k-navrhu-zakona-o-spotrebitelskem-uveru-a-o-zmene-nekterych-zakonu.pdf&usg=AFQjCNH6BTY3rcsmuR5x_BX1BZ6f3lqKW s.1

a

KOČÍ, Petr. [online] 2013 [cit. 8.8.2015]. Novela zákona o spotřebitelském úvěru. Dostupné z: <http://www.e-advokacie.cz/cs/clanky/novela-zakona-o-spotrebitelskem-uveru>

Zákon ohledně poskytnutí předšmluvních informací rozlišuje dvě základní situace: za prvé, úvěr je sjednáván osobně nebo na dálku a požadované informace mohou být předány v zákonem vyžadované formě (viz odst. 1 § 5 ZoSÚ) a za druhé, úvěr se sjednává na dálku, avšak není možné poskytnout informace v zákonem vyžadované formě (viz odst. 4 § 5 ZoSÚ). Tato ustanovení nebyla od počátku účinnosti zákona novelizována a jejich znění vytváří paradoxní situaci, kdy sice zákon vyžaduje poskytnutí informací před uzavřením smlouvy, avšak jedním dechem dodává, že to v některých případech nejde a informace mohou (musí) být poskytnuty bezprostředně po uzavření smlouvy. Není přitom zřejmé, které způsoby dálkové komunikace měl zákonodárce na mysli, je však jisté, že předšmluvní informace dodané až po uzavření smlouvy postrádají smysl. Můžeme pochopitelně namítnout, že od smlouvy lze do 14 dní odstoupit bez udání důvodu a tudíž si spotřebitel po prozkoumání dodatečně podaných informací může svůj úvěr rozmyslet. Tato argumentace ale znehodnocuje veškerou snahu poskytovat předšmluvní informace, jelikož spotřebitel má právo odstoupit od smlouvy v každém případě.

Navzdory výše uvedené, nepovedené dichotomii, je od věřitele vyžadováno poskytnutí informací spotřebiteli na formuláři, který je přílohou zákona. Kromě tohoto požadavku je třeba si všimnout ustanovení vyžadující stejnou „výraznost“ všech podávaných informací a povinnost poskytovat ve zvláštním dokumentu informace, které nejsou předmětem formuláře. Toto lze považovat za chytré opatření jednak proti „znenápadnění“ případných „nepohodlných“ informací a jednak proti zahlcení spotřebitele informacemi, které k rozhodování nepotřebuje.

Nutno podotknout, že povinnost poskytnout spotřebiteli předšmluvní informace se podle české úpravy vztahuje i na zprostředkovatele. V ruské úpravě sice „zprostředkovatel“ přímo nefiguruje, nicméně i tak mají stejné informační povinnosti také „třetí osoby, které pro věřitele šíří informace o poskytování spotřebitelských úvěrů“ (odst. 6 par. 4 FZ), čímž je dopad obou úprav na zprostředkovatele srovnatelný. Pozice zprostředkovatele v úpravě Spojeného království je koncepčně odlišná. Věřitel informace nemusí poskytovat „v případě, že už je poskytl zprostředkovatel“. Ale povinnost zprostředkovatele poskytovat předšmluvní informace je dovoditelná jen nepřímou z předchozí věty. Zprostředkovatel přitom může buď spotřebitelské úvěry

doporučovat, nebo pomáhat s jejich vyřizováním nebo je jménem věřitele uzavírat. Odpovědnost však v třetím případě i tak zůstává věřiteli.

Ruský zákon zavádí informační povinnosti, ve shodě s číslováním paragrafů v ZoSÚ, také v § 5 FZ. Kompozice je však odlišná, jelikož tento paragraf shrnuje podmínky pro uzavření smlouvy, s tím, že v odstavci 4 vyjmenovává informace, které věřitel musí rozmístit ve svých provozovnách a také na internetu. Na rozdíl od české úpravy tedy není definován nosič těchto informací, ale jen požadavky na ně samotné. Britská úprava dokonce výslovně připouští, že informace mohou být poskytnuty ústně. Kromě této možnosti obecně působí britská úprava méně striktně a kazuisticky, je tvořena povinností věřitele „přiměřeně vysvětlit“ zájemci „záležitosti“ spojené se spotřebitelským úvěrem tak, aby byl schopen zhodnotit, zdali smlouva odpovídá jeho potřebám a finanční situaci. Dále je povinen mu takovou informaci dát i „s sebou“, a umožnit mu klást další otázky ohledně smlouvy.

Pokud jde o samotné informační povinnosti, ty se v českém a ruském prostředí neliší v základních parametrech, jako je identifikace věřitele (nutno však dodat, že oproti českému „informace o věřiteli“ jsou ruské požadavky mnohem specifičtější - kontaktní telefon, číslo licence a sídlo vedení podniku), celková výše a druh spotřebitelského úvěru, úroku, RPSN, zajištění, právo na odstoupení, smluvní pokuta nebo povinnost uzavřít smlouvu o doplňkové službě. Britský zákon sice výslovně nepožaduje identifikační detaily věřitele, ale jinak se v seznamu požadavků příliš neodlišuje od českého a ruského zákona, byť jazyk a struktura požadavků je rozdílná. Úprava Spojeného království totiž neobsahuje katalog požadavků, jako je tomu v ČR a Rusku, ale spíše jakýsi teleologický návod, jak by měl věřitel postupovat vůči zájemci o spotřebitelský úvěr. Věřitel by tedy spotřebiteli měl vysvětlit, která ujednání smlouvy z ní mohou udělat smlouvu nevhodnou pro určité účely, dále kolik bude platit periodicky a kolik celkem (pokud je to možné vyjádřit). Také je povinen vysvětlit ujednání smlouvy, která by mohla mít značně negativní důsledky pro dlužníka (ale které je věřitel schopen jen obtížně předvídat), důsledky prodlení a možnost odstoupení od smlouvy.

Výše uvedené informace lze pokládat za jakési nezbytné minimum a společného jmenovatele všech moderních spotřebitelských úvěrů - pomineme tedy stejné parametry a zaměříme pozornost na ty rozdílné z pohledu českého a ruského práva. Pokud bychom

spočítali povinné předsmulovní informace prostým způsobem podle počtu odstavců, pak čeští věřitelé mají 19 povinností a ruští 22, shodují se však pouze ve výše uvedených. To svědčí o poměrně značné odlišnosti. Mezi české speciality patří informovat o úhradě případných nákladů notáře. Tuto povinnost lze považovat za prakticky zbytečnou, jelikož v současné době při uzavírání spotřebitelského úvěru téměř nelze očekávat interakci s notářem. Ani v důvodové zprávě o notáři nenajdeme zmínku. Poměrně důležitou informací, která v ruských požadavcích chybí, je ta o právu na předčasné splacení a na vyrozumění spotřebitele o negativním výsledku vyhledávání v databázi dlužníků.

Na druhé straně, v ruské úpravě nalezneme aspekty, které jsou dané především ekonomickou realitou. Především pak prvek cizí měny - věřitel musí uvádět měnu, v níž je úvěr poskytován. Dále informaci o tom, že „*změna kurzu zahraniční měny v minulosti není dokladem změny budoucí*“ (bod 17 odst. 4 § 5 FZ) a údaje o výpočtu kurzu v případě, kdy se převod prostředků třetí osobě provádí v jiné měně, než na kterou zní spotřebitelský úvěr. Tyto požadavky jsou důsledkem poměrně vysoké volatility rublu a nepřilíš vysoké důvěry v něj, proto ruský zákonodárce umožnil rozvoj trhu spotřebitelských úvěrů tímto způsobem.

Zvláštností je též jakási „invertovaná“ informační povinnost. Smlouva o úvěru totiž musí stanovit způsob, jakým bude dlužník informovat věřitele o využití účelově vázaného úvěru. Zákon tedy implicitně stanovuje dlužníkovi povinnost, avšak s formou jejího provedení musí být seznámen ve smlouvě. Typově jde o nejodlišnější ustanovení, právě kvůli tomuto konceptu, který v českém zákonu o spotřebitelském nenalezneme.

V poslední řadě je ruským zákonem vyžadováno určení soudní příslušnosti pro spory vyplývající ze smlouvy. Seznam je uzavřen zbytkovou klauzulí, která stanovuje povinnost poskytnout dlužníkovi „*formuláře nebo jiné standardizované dokumenty, které definují obecné podmínky spotřebitelského úvěru*“. Je otázkou, jak toto ustanovení interpretovat a jaký je jeho účel - není z něj zřejmé, jakou konkrétní informaci má věřitel poskytnout. Lze předpokládat, že ostatní povinně poskytované informace budou umístěny na formulářích nebo jiných standardizovaných dokumentech. Smysl ustanovení bude zřejmě ležet ve snaze zákonodárce přinutit věřitele poskytnout dlužníkovi všechny povinné informace. Nicméně seznam takových informací je daný a věřitel tedy nemusí poskytnout jiné informace. Možná však jde jen o velmi

nepovedenou snahu dosáhnout stejného stavu, které předvídá české právo - aby informace neuvedené v příloze 2. zákona o spotřebitelském úvěru byly poskytnuty v samostatném dokumentu.

2.3.2. Informace poskytované v průběhu trvání spotřebitelského úvěru

Informační povinnosti vyžadované českým i ruským zákonem po uzavření smlouvy jsou si velice podobné jak svým obsahem, tak svou kompozicí v zákonech. Zněním zákonů jsou úvěry de facto rozděleny na revolvingové a ostatní, přičemž u revolvingových jsou informační povinnosti tvrdší. To je zcela logické, neboť jejich „průběhovitost“ či „neukončenost“ vyžaduje lepší informační servis (a také pozornost spotřebitele).

Mezi obecné povinnosti, které se vztahují ke každému úvěru (česká úprava opět na rozdíl od ruské definuje nosič), nalezneme povinnost informovat dlužníka o změně výpůjční úrokové sazby, výši a četnosti splátek. Ruský zákon vyžaduje ještě celkovou zbylou dlužnou částku a výslovně dává možnost určit ve smlouvě další případné údaje. Údaje vyžadované českým zákonem jsou rozvedeny v příloze 4 ZoSÚ, ruský zákonodárce si vystačil s třemi odstavci, jejichž obsah je již zmíněn výše. Ačkoliv je požadavků v příloze 4 ZoSÚ více než v ruském zákoně, jsou z části formální (období výpisu, částka a datum čerpání). Mezi ostatní patří zůstatek z předchozího a současného období, datum a výše plateb spotřebitele a údaje o poplatcích.

Větší rozdíly nalezneme v přístupu k periodicitě takových informací a platbách za ně. Český zákon nestanoví, jak často mají být informace podávány spotřebiteli, odkazuje se buď na dohodu smluvních stran, nebo na „pravidelnost v přiměřeném intervalu“. Ruský poskytovatel podává informace buďto podle smlouvy (klasické úvěry) nebo alespoň jednou za měsíc (revolvingové). V obou případech je také povinen poskytnout (zpřístupnit) veškeré informace z této části bezplatně alespoň jednou za měsíc. Zpoplatněné mohou být v případě častějšího poskytnutí (na žádost spotřebitele). To je odlišnost od české úpravy, která v zásadě o platbách za informace nehovoří, až na několik výjimek jako je tabulka umoření, kopie smlouvy a vyrozumění o negativním výsledku vyhledávání v databázi dlužníků.

Na základě výše řečeného lze uzavřít, že ačkoliv jsou požadavky na informace poskytované po uzavření smlouvy do značné míry shodné, ruský zákonodárce byl přísnější co do způsobu jejich poskytování - ruský spotřebitel má garanci bezplatnosti a minimální zákonem dané periodicity. Je však otázkou, nakolik je taková garance důležitá v současné praxi, kdy má spotřebitel přehled o svém spotřebitelském úvěru v reálném čase na základě online zobrazovacího zařízení.

2.4. Smlouva o spotřebitelském úvěru

Český zákon je oproti ruskému koncipovaný odlišně, shrnuje práva a povinnosti smluvních stran spotřebitelského úvěru - z nichž mnohé se samozřejmě odrazí ve smlouvě, jsou v ní poté přímo definovány. Některé povinnosti a práva mají vliv na samotnou možnost uzavření a ukončení smlouvy, které bez splnění takových povinností není možné. Ruská úprava však klade mnohem větší důraz na smlouvu samotnou a její obsah, když přímo popisuje, co ve smlouvě musí být. Jedná se však o rozdíl spíše teoretický, jelikož v konečném důsledku je pochopitelně potřeba srovnávat faktický obsah těchto práv a povinností. Nelze si však nevšimnout určité uživatelské přívětivosti, kterou zakládá ruský přístup - všechny obligatorní podmínky smlouvy jsou shrnuty v podstatě v jednom paragrafu. Naproti tomu česká úprava smlouvu reguluje v celé délce zákona, jednotlivé požadavky jsou tak roztroušené v celém textu.

Britská úprava představuje odlišný přístup ve srovnání s oběma předchozími úpravami, neboť požadavky na náležitosti smlouvy jsou obsahem jiného předpisu než samotného CCA- a to konkrétně v Consumer Credit Regulations, které jsou odrazem směrnice EP a Rady 2008/48/ES. Tyto Consumer Credit Regulations stanoví, že ve smlouvě musí být uvedeny informace, jejichž seznam je obsažen v příloze předpisu. Tyto informace, které svým rozsahem odpovídají předmluvním informačním povinnostem v ČR, musí být také dobře čitelné a na kontrastním povrchu. Britská právní úprava tedy zakládá situaci, kdy informace, které jsou v ČR i v Rusku označeny jako předmluvní, jsou povinnými ujednáními smlouvy samotné.

Ruská úprava dělí podmínky smlouvy na *obecné* a *individuální*. Právě ustanovení o těchto sadách podmínek smlouvy jsou považována za nejdůležitější koncept obsažený v úpravě. Zákon předpokládá, že obecné podmínky jsou určeny k mnohonásobnému použití (tj. pro neurčený, široký okruh spotřebitelů), jsou shrnuty

ve standardních dokumentech věřitele a jsou jím určovány jednostranně. Kompozice obecných a individuálních podmínek v teorii funguje následovně: spotřebitel přistoupí na obecné podmínky, požádá o úvěr a poskytne věřiteli informace o sobě; na základě těchto dvou kroků se poté obě smluvní strany dohodnou na individuálních podmínkách.

Vzhledem k odlišné koncepci zákona jsou součástí těchto obecných podmínek především povinně zveřejňované předmluvní informace, o kterých byla řeč v předchozí kapitole. Kromě nich patří k obecným podmínkám také zákaz stanovit spotřebiteli povinnost uzavřít s věřitelem nebo třetí osobou jiné smlouvy nebo využít jiné služby za úplatu.

Naproti tomu individuální podmínky jsou sjednávány de facto ad hoc a s každým spotřebitelem žádajícím o úvěr. Nutno dodat, že individuální podmínky mají ze zákona přednost před obecnými v případě rozporu. Tato sada individuálních podmínek se spotřebiteli předává v tabulce, jejíž forma je určena nařízením ruské centrální banky. Po předložení individuálních podmínek spotřebiteli má tento k dispozici lhůtu pěti dní, v jejímž průběhu věřitel nemůže podmínky měnit a čeká na akceptaci.

2.5. Povinnost posoudit úvěruschopnost

Povinnost věřitele posoudit dlužníkovu schopnost vzít si (tj. především splácet) úvěr představovala v české právní úpravě novinku, která byla inkorporována na základě požadavků Směrnice. V důvodové zprávě nalezneme, že se jedná o „*právní zakotvení přirozeného zájmu věřitelů*“¹⁵, s čímž lze plně souhlasit, jelikož dluh, který není splácen (i s úroky), nepřináší věřiteli žádný zisk. Dokonce se podle mne jedná o esenciální znak věřitele, neboť pojem „věřitel“ je odvozen právě od „víry“, a to ve splacení, možná také v osobu dlužníka (ale i tento druhý výklad v sobě inherentně nese právě víru v dlužníkovu schopnost splácet). Posouzení úvěruschopnosti je tedy pro věřitele skutečně přirozené a v zásadě na ní stojí celý úvěrový byznys – kdo není sto posoudit,

¹⁵ mfcz.cz [online]. 2010 [cit. 9.8.2015]. DŮVODOVÁ ZPRÁVA k návrhu zákona o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů. Dostupné z: <https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwj1vY7u57bJAhUMOBQKHW9YC4sQFggdMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.mfcz.cz%2Fassets%2Fcs%2Fmedia%2FSpotre>

jaké riziko dlužník představuje, nemůže správně nastavit úrokový mechanismus úvěru. Můžeme pochopitelně namítnout, že tento přístup k posuzování dlužnickovy schopnosti splácet se týká jen skutečných „věřitelů“, nikoliv těch, kteří své podnikání staví na opačné premise, tedy lichvářů či vyděračů. Nutno podotknout, že zákon stanoví neplatnost smluv, které by byly uzavřeny v rozporu s požadavkem na posouzení dlužnickovy schopnosti splácet (§ 9 odst. 1 ZoSÚ).

Stejně tak v důvodové zprávě nalezneme zmínku, že povinnost posoudit úvěruschopnost představuje „*částečnou konkretizaci obecné povinnosti jednat obezřetně podle zákona o bankách*“¹⁶. Slovo „částečnou“ je zcela na místě, jelikož ustanovení obsažené v zákoně o spotřebitelském úvěru směřuje spíše k ochraně dlužníka, kdežto ustanovení o obezřetnosti § 12 zákona o bankách míří jak na ochranu zájmů vkladatelů, tak i na bezpečnost a stabilitu banky.

Zajímavým postřehem k tématu posuzování úvěruschopnosti je také argument, podle kterého se také snižuje riziko pro ostatní věřitele, kteří již za dlužníkem mají pohledávky, přičemž se může jednat i poskytovatele jiných služeb, než finančních.¹⁸ Je tomu tak proto, že potenciální věřitel, jenž po posouzení dlužníkovi úvěr neposkytne, nepřímo zvyšuje dobytost již existujících pohledávek.

Samotné posuzování úvěruschopnosti musí probíhat s odbornou péčí a to jak na základě „dostatečných informací získaných i od spotřebitele“, tak i nahlédnutí do specializovaných databází, je-li to nezbytné. Dostatečné informace je věřitel povinen získat (jde o odbornou péči a *povinnost* posoudit), zdrojem však nemusí zdaleka být jen spotřebitel – což by v praxi často ani nebylo uspokojivé z hlediska rizika pro věřitele. V moderních korporacích poskytujících spotřebitelské úvěry se takové posuzování děje především prostřednictvím automatických algoritmů, které zohledňují jak informace podané spotřebitelem, pohyby na účtech, tak i například data ze sociálních sítí na internetu. Prakticky každá instituce poskytující úvěr má nějaké scoringové algoritmy, individuální přístup je při poskytování spotřebitelských úvěrů prakticky minulostí. Samostatnou kapitolou jsou tzv. big data, technologická novinka, jejíž praktické využití

bitelsky-uver_2010-09_Duvodova-zprava-MF-k-navrhu-zakona-o-spotrebitelskem-uveru-a-o-zmene-nekterych-zakonu.pdf&usg=AFQjCNH6BTY3rcsmuR5x_BX1BZ6f3lqKWw. Str. 11.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁸ WACHTLOVÁ, Lucie. Zákon o spotřebitelském úvěru: komentář. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011, xviii, 328 s. Beckovy malé komentáře. ISBN 978-80-7400-118-5. str. 99

se teprve rozvíjí. Představuje ale obrovský potenciál co do určování statistiky pravděpodobností, a tedy i rizik.

I v ruské úpravě se setkáme s pojmem oceňování úvěruschopnosti. Rozhodně však nemůžeme hovořit o stejném přístupu, který je zakotven v českém právu. Hlavní rozdíl tkví v obligatornosti posouzení, kterou v ruském pojetí nenalezneme. Pochopitelně se předpokládá posouzení žádosti potenciálního dlužníka, jež v sobě zahrnuje také posouzení úvěruschopnosti, to však není povinností věřitele, chybí také klauzule o případné neplatnosti smlouvy. Zajímavou odlišností je ale přítomnost ustanovení, podle něhož musí být takové posouzení bezplatné a zároveň musí být jasné, v jaké době bude přijato rozhodnutí ohledně poskytnutí nebo neposkytnutí úvěru. České právo také nabízí jen ustanovení o bezplatnosti, to se však týká jen případu vyrozumění o odmítnutí žádosti za použití databáze dlužníků. Takové ustanovení slouží spíše k tomu, aby se zabránilo přenášení nákladů vzniklých v důsledku využití služeb registru dlužníků z věřitele na dlužníka, zatímco smysl ruského ustanovení spočívá v předcházení situacím, kdy je dlužníkovi naúčtován sám proces posouzení žádosti, aniž by byl tu byl záměr vůbec úvěr vydat.

Britská úprava a česká úprava jsou si v důsledku evropské konvergence velice podobné. Obě úpravy posuzování úvěruschopnosti jsou založeny na článku 8 Směrnice, který stanoví povinnost ji posoudit před uzavřením smlouvy. Tato povinnost se však v obou úpravách, na základě požadavku Směrnice, vztahuje také na situaci, kdy je sice již úvěrová smlouva uzavřena, ale později je dodatkem úvěr významně navýšen. Tento mechanismus brání tomu, aby nedocházelo k obcházení povinnosti úvěruschopnost posoudit tím, že se úvěrová smlouva záměrně uzavře jen na velice nízkou částku – přičemž je jednodušší dosáhnout dostatečné úvěruschopnosti pro nízkou částku než pro částku vysokou.

2.5.1. Zdroje informací pro posuzování úvěruschopnosti

Samotné zdroje informací, na jejichž základě může být úvěruschopnost posuzována, můžeme rozdělit do dvou základních kategorií. Za první jsou to informace získané od spotřebitele, za druhé informace získané jiným způsobem. Podle § 9 odst. 3 ZoSÚ je spotřebitel povinen poskytnout „úplné, přesné a pravdivé údaje nezbytné pro posouzení“. Spotřebitel v současnosti poskytuje tyto informace prostřednictvím

formulářů, které jsou součástí žádosti o úvěr. Pokud spotřebitel nepodá informace poctivě, může naplnit skutkovou podstatu trestného činu úvěrového podvodu podle § 211 trestního zákoníku. K naplnění základní skutkové podstaty stačí uvést nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje, případně podstatné údaje zamlčet. Ačkoliv to není na první pohled zřejmé, je potřeba zdůraznit, že odpovědnost spotřebitele za poskytnutí nepravdivých údajů je poněkud zmírněna věřitelovou povinností jednat obezřetně. V důsledku toho je sice musí spotřebitel poskytnout informace nezbytné k posouzení v souladu se zákonem, avšak jen v tom rozsahu, ve kterém si je věřitel vyžádá. Tím je přenášena velká část odpovědnosti právě na věřitele, jelikož může dojít k situaci, kdy si věřitel vyžádá konkrétní sadu informací, spotřebitel je dodá (úplné, přesné a pravdivé), nicméně smlouva o úvěru přesto nebude platná – sada informací vyžádaná věřitelem nemusí obsahovat některou konkrétní informaci nezbytnou pro posouzení, byť je tato varianta například u velkých úvěrových domů nepravděpodobná.²⁰ Stejně tak se v souvislosti s rozsudkem Nejvyššího soudu Odo 1726/2006 bezmezně spoléhat na informace poskytnuté spotřebitelem, ale musí je ověřit.

Za druhé, mezi informace získané jiným způsobem můžeme zařadit informace získané z veřejných zdrojů, tedy z internetu, a informace získané prostřednictvím tzv. „registru dlužníků“. Informace získané z veřejných zdrojů jsou doménou informační éry, jak bylo naznačeno výše. Jde zejména o data, která o sobě zveřejňují sami spotřebitelé prostřednictvím internetu, konkrétně třeba na sociálních sítích. Z nich je možné vyčíst například současnou a minulou pracovní pozici, vzdělání, bydliště. Stejná data je možné zjistit i o „přátelích“ spotřebitele. Všechna tato data vytváří komplexní obraz o socioekonomické realitě spotřebitele; ta může být za použití současných vyspělých informačních technologií kvantifikována a data o všech spotřebitelích tak posléze koexistují ve vzorcích a algoritmech. Jejich výstupy mohou být užitečných podkladem pro rozhodnutí o uzavření smlouvy. Použití takových údajů je možné jak v České republice, tak i v Rusku a Velké Británii, a to vzhledem ke stejným všeobecným podmínkám, jimiž se řídí uživatelé sociálních sítí na celém světě.

Druhou část kategorie informací, získaných z jiných zdrojů než od spotřebitele, tvoří registry dlužníků. V České republice existují tři vedoucí registry (sady registrů),

²⁰ WACHTLOVÁ, Lucie. Zákon o spotřebitelském úvěru: komentář. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011, xviii, 328 s. Beckovy malé komentáře. ISBN 978-80-7400-118-5. str. 107.

kteře jsou skutečně využívány jak poskytovateli úvěrů, tak i jiných služeb. Jedná se o registry Sdružení na ochranu leasingu a úvěrů spotřebitelům (SOLUS), Bankovní registr klientských informací (BRKI) a Nebankovní registr klientských informací (NRKI), oba vedené akciovou společností CRIF – Czech Credit Bureau. V souvislosti s registry je příhodné zmínit i Centrální registr úvěrů, který vede Česká národní banka. Centrální registr úvěrů se ale odlišuje v několika faktorech: za prvé tento registr má svůj zákonný základ § 38a odst.1 ZoB, za druhé do něj mají přístup jen banky (byť i české pobočky těch zahraničních či zahraniční centrální). Zákon o bankách sice v § 38a odst. stanoví, že přístup mají i další osoby, pokud tak stanoví zvláštní zákon. Avšak podle informací ČNB do systému nejsou zahrnuty například finanční úřady (což by ani nemělo nastat s ohledem na daňové tajemství), leasingové společnosti či nebankovní finanční instituce.²⁴ I přes jeho význam pro bankovní sféru je zde zmíněn jen pro úplnost, jelikož tento registr shromažďuje jen informace o fyzických osobách – podnikatelích a právnických osobách. Pro účely posouzení úvěruschopnosti spotřebitele nemůže být nikterak využit, na rozdíl od registrů SOLUS, BRKI a NRKI.

Všechny tři registry pro tuto práci významné registry fungují obdobným způsobem. Disponují členskou základnou, která sdílí údaje o svých klientech, které se týkají platební morálky – tedy informace jak pozitivní, tak negativní. Vzhledem k tomu, že do členské základny registrů SOLUS, BRKI i NRKI patří všechny banky, telefonní operátoři či poskytovatelé spotřebitelských úvěrů, jde o rozsáhlé databáze dat. Jejich obsah je pak členskou základnou využíván na denní bázi, při rutinním rozhodování o žádostech klientů. Právní podklad pro zisk a přenos dat v nich obsažených je však odlišný. Banky si totiž mezi sebou mohou poskytovat informace na základě § 38a odst. 1 ZoB i „prostřednictvím právnické osoby, která není bankou“, tedy v českém prostředí právě prostřednictvím akciové společnosti CBCB – Czech Banking Credit Bureau, která provozuje registr BRKI. Pro fungování zbylých dvou registrů je právně významný zákon o ochraně osobních údajů. Aby mohla být data do registru zanesena a využívána, musí účastníci registrů získat několikero souhlasů klienta. Konkrétně jde o souhlas k nahlédnutí do registru při zpracování klientské žádosti o produkt, dále o souhlas pro zanesení (zpracování) informací o klientovi do registru. V případě registrů BRKI a

²⁴ cnb.cz [online]. 2010 [cit. 14.8.2015]. Centrální registr úvěrů - dotazy a odpovědi. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/faq/centralni_registr_uveru.html#5

NRKI se také často vyžaduje souhlas pro vzájemnou výměnu dat mezi oběma registry. Je tomu tak právě proto, že informace o klientovi se do a v rámci BRKI zanášejí a zpracovávají bez vědomí klienta (na základě zmíněného ustanovení zákona o bankách), zatímco NRKI je více podobný registru SOLUS – oba fungují na principu udílení souhlasů. Všechny tyto souhlasy bývají v zásadě vtěleny do smlouvy na produkt, o který klient žádá, tudíž se mu z pohledu běžného spotřebitele nedá vyhnout. Pokud by ale spotřebitel odmítnul souhlas udělit, má protistrana možnost smlouvu neuzavřít, jelikož by nemohla naplnit svou zákonnou povinnost obezřetného podnikání či povinnosti posoudit úvěruschopnost – přinejmenším v případech, kdy je onou protistranou banka nebo poskytovatel spotřebitelského úvěru. K údajům registrů mají přístup jejich členové, o výpis vztahující se k sobě si může zažádat každý. Tato služba je zpoplatněna, pro obdržení výpisu je nutné zaplatit manipulační poplatek řádově ve výši stokorun.

V Rusku fungují registry dlužníků na první pohled podobně. Z právního hlediska jsou ale takové registry výrazně více regulovány a existuje nad nimi přímý dohled Centrální banky Ruska. Aby takový registr, respektive kancelář úvěrové historie (jak je v Rusku instituce nazývána) mohl vzniknout, musí být registrován právě u CBR. Na internetových stránkách CBR je dostupný seznam takto registrovaných kanceláří, kterých je v současné době dvacet dva. Krom tohoto seznamu vede Centrální banka jakýsi centrální katalog, databázi databází, pomocí které mohou zájemci zjistit, zdali jsou informace o nich zaneseny v registrech některé z kanceláří úvěrové historie. Tímto způsobem však nelze zjistit, jaké konkrétní informace jsou v registru přítomny.²⁶ Zajímavé je, že zájemci se nemusí obracet přímo na CBR, ale prakticky na jakoukoliv finanční instituci, případně i na poštu, aby jejich jménem požadavek vůči CBR zajistila. Výraznější ruská regulace se projevuje především existencí samostatného zákona „o kancelářích úvěrové historie“²⁷. Tento zákon je z pohledu předmětu této práce široký, neupravuje jen vztahy v souvislosti se spotřebitelským úvěrováním, ale obecně vztahy vznikající v průběhu fungování kanceláří úvěrové historie, přičemž tyto kanceláře shromažďují informace spojené se všemi druhy úvěrů, stejně tak i o soudních

²⁶ cbr.ru [online]. 2015 [cit. 14.8.2015]. Voprosy i otvety po funkcionirovaniju sistemy nakoplenija kreditnyh istorij, bjuro kreditnyh istorij i Centralnogo kataloga kreditnyh istorij. Dostupné z: https://www.cbr.ru/ckki/?PrId=ckki_vo

²⁷ Federalnyj zakon ot 30.12.2004 N 218-FZ, o kreditnyh istorijach

rozhodnutích spojených s úvěry. Zákon upravuje jak vztahy vznikající mezi dlužníky a kanceláři, mezi kanceláři a osobami využívajícími služby kanceláří (tj. bankami či poskytovateli úvěrů), kanceláři a některými správními orgány, tak i mezi dlužníky a některými správními orgány.

Nejdůležitějším rozdílem oproti české úpravě je rozdíl v poskytování souhlasu na zpracování údajů. Jak bylo řečeno výše, poskytnutí souhlasu na zpracování údajů (a tedy jejich zanesení do registrů) se v ČR nedá vyhnout, pokud zájemce hodlá získat svůj finanční produkt. Přesto tento souhlas nese jakýsi „punc“ dobrovolnosti. Podle ruské úpravy souhlasu na zanesení dat do registrů vůbec není potřeba, naopak – takový postup se předpokládá ze zákona a je to povinností osob, které poskytují úvěr. Nicméně, zůstává povinnost získat souhlas subjektu informací pro nahlédnutí do registru při sjednávání smlouvy. Postup je tedy v praxi následující: spotřebitel žádá o úvěr, poskytne věřiteli souhlas na nahlédnutí do registrů, nicméně po uzavření smlouvy již věřitel zanáší data o platební morálce svého nového klienta automaticky.

Pro úplnost je ještě vhodné doplnit, že na základě zákona o vykonávacím řízení²⁸ je provozován i rejstřík vedený soudními vykonavateli, ve kterém jsou shromažďovány údaje o vykonatelných titulech. Mezi ně patří i rozhodnutí o vymahatelnosti dluhů pocházejících ze spotřebitelských úvěrů. Tyto informace jsou dostupné online na stránkách soudních vykonavatelů²⁹ a jsou přístupné komukoliv. Mezi zobrazovanými údaji jsou osobní údaje, jako je jméno, datum narození a adresa trvalého bydliště, dále také dlužná částka a detaily exekučního titulu:

²⁸ Federalnyj zakon ot 02.10.2007 N 229-FZ, ob ispolnitelnom proizvodstve

²⁹ fssprus.ru [online]. 2015 [cit. 16.8.2015]. Informacionnye sistemy Bank dannych ispolnitelnych proizvodstv. Dostupné z: <http://fssprus.ru/iss/ip/>

Найдено записей: 931

Должник (физ. лицо: ФИО, дата и место рождения; юр. лицо: наименование, юр. адрес)	Исполнительное производство (номер, дата возбуждения)	Реквизиты исполнительного документа (вид, дата принятия, номер, наименование органа, выдавшего исполнительный документ)	Дата, причина завершения ИП (статья, часть, пункт основания)	Сервис	Предмет исполнения, сумма непогашенной задолженности	Отдел судебных приставов (наименование, адрес)	Судебный пристав-исполнитель
Республика Башкортостан							
ГРОМОВ АЛЕКСЕЙ СЕРГЕЕВИЧ 22.05.1986 450000, РОССИЯ, РЕСП. БАШКОРТОСТАН, УФИМСКИЙ Р-Н, Г. УФА, , , , ,	39395/14/02003-ИП от 09.09.2014	Акт органа, осуществляющего контрольные функции от 29.07.2014 № 00287090035875 ГУ УПФР В КИРОВСКОМ РАЙОНЕ Г.УФЫ		Оплатить Р	Страховые взносы, включая пени: 36454.23 руб.	Кировский РОСП Уфы 450077 Г. УФА, УЛ. ЦЮРУПЫ, 95	КОЛМОГорова А. Р. +7(347)273-94-97
ГРОМОВ АЛЕКСЕЙ СЕРГЕЕВИЧ 22.05.1986 450000, РОССИЯ, РЕСП. БАШКОРТОСТАН, УФИМСКИЙ Р-Н, Г. УФА, , , , ,	39391/14/02003-ИП от 09.09.2014	Акт органа, осуществляющего контрольные функции от 29.07.2014 № 00287090035873 ГУ УПФР В КИРОВСКОМ РАЙОНЕ Г.УФЫ		Оплатить Р	Страховые взносы, включая пени: 1652.82 руб.	Кировский РОСП Уфы 450077 Г. УФА, УЛ. ЦЮРУПЫ, 95	САФИНА Р. В. (347) 273-94-97

Podle některých názorů³¹ je tato praxe zjevně neústavní, jelikož je porušením práv na ochranu osobnosti. Krom toho podle těchto názorů také odporuje zákonu na ochranu osobních údajů. Ve světle této praxe se zdá být striktní právní úprava kancelářů úvěrové historie do určité míry zbytečná.

Registry dlužníků jsou i podle britského práva upraveny zákonem. Nejedná se však o speciální zákon, jelikož i problematika registrů je obsažena v hlavě X CCA. Podle § 145 odst. 8 CCA je registrem dlužníků („credit reference agency“) je „osoba, která je založena za účelem předávání informací o finanční situaci fyzických osob, které za tímto účelem shromažďuje“. Na trhu Velké Británie takové registry existují zhruba 30 let, nicméně až v posledních 15 až 20 letech začaly být využívány většinou poskytovatelů úvěrů.³⁴ Toto tvrzení ne zcela odpovídá v Česku zažitému názoru, že registry dlužníků na západě mají dlouhou historii a že v postkomunistických zemích se teprve rozvíjejí. Není tedy nutné přistupovat k „západním“ registrům přistupovat jako ke vzoru, neboť se vyvíjely prakticky paralelně. Ve Velké Británii fungují celkem tři registry dluhů fyzických osob, což spíše odpovídá stavu v ČR a je ve zjevném nepoměru oproti Rusku. I způsob fungování registrů je bližší fungování v ČR – klient při žádosti o produkt poskytuje věřiteli souhlas se zpracováním údajů, věřitel je

³¹ <http://1bankrot.ru> [online]. 2015 [cit. 16.8.2015]. Reestr dolznikov: est li on na samom dele? Dostupné z: <http://1bankrot.ru/dolgi/dolzhniki-po-kreditam.html>

³⁴ [experian.co.uk](http://www.experian.co.uk) [online]. 2015 [cit. 18.8.2015]. The credit reference agency explained - A guide for consumer advisers. Dostupné z: <http://www.experian.co.uk/downloads/consumer/creditRefAgencyExplained.pdf>

následně prostřednictvím registru sdílí s ostatními věřiteli, kteří jsou členy toho kterého registru (Experian, Equifax a Callcredit). Zpracování osobních údajů je regulováno zákonem o ochraně osobních údajů.³⁵

2.6. Roční procentní sazba nákladů

Roční procentní sazba nákladů pravděpodobně představuje jeden z nejnámějších aspektů spotřebitelského úvěru, a to i mezi laickou veřejností. RPSN do jisté míry představuje vývojové stádium pojmu úrok, v očích právě laické veřejnosti ho možná dokonce nahrazuje. Úrok byl od vzniku úvěru veličinou, pomocí které se vyjadřovala jeho cena. S rozvojem spotřebitelského financování a zároveň marketingových praktik ve dvacátém století však tuto svou základní funkci začal ztrácet. S vidinou oslovení většího počtu klientů začali věřitelé úrok snižovat, zároveň ale cenu úvěru navyšovali jinými, kreativními způsoby. Úrok tak přestal dostatečně informovat o tom, kolik půjčka dlužníka vlastně bude stát. Cílem ochrany spotřebitele je tomuto stavu pokud možno předcházet, jelikož podle současné právní filosofie je spotřebitel tzv. slabší stranou a nemůže ve finanční (či právní) gramotnosti konkurovat profesionálům, kteří úvěry poskytují. Díky tomu, že RPSN nese informaci o ceně úvěru, má spotřebiteli umožňovat i lépe srovnávat nabídky jednotlivých úvěrů, neboť se mu má dostávat standardizovaného měřítka.

RPSN je upravena v § 10 ZoSÚ, přičemž úprava je založena na znění Směrnice. Podle § 10 odst. 1 ZoSÚ se RPSN „*rovná současné hodnotě všech peněžitých plnění sjednaných mezi věřitelem a spotřebitelem ve smlouvě*“. Vypočítává se podle vzorce, který tvoří přílohu č. 5 ZoSÚ:

³⁵ Data Protection Act 1998

VÝPOČET ROČNÍ PROCENTNÍ SAZBY NÁKLADŮ NA SPOTŘEBITELSKÝ ÚVĚR

I. Základní rovnice, kterou se stanoví roční procentní sazba nákladů (RPSN), odpovídá na ročním základě celkové současné hodnotě čerpání na jedné straně a celkové současné hodnotě splátek a plateb poplatků na straně druhé.

Roční procentní sazba nákladů se vypočte podle následujícího vzorce:

$$\sum_{k=1}^m C_k(1+X)^{-t_k} = \sum_{l=1}^{m'} D_l(1+X)^{-s_l}$$

kde:

X je RPSN,

m je číslo posledního čerpání,

k je číslo čerpání, proto $1 \leq k \leq m$,

C_k je částka čerpání k,

t_k je interval vyjádřený v letech a zlomcích roku mezi datem prvního čerpání a datem každého následného čerpání, proto $t_1 = 0$,

m' je číslo poslední splátky nebo platby poplatků,

l je číslo splátky nebo platby poplatků,

D_l je výše splátky nebo platby poplatků,

s_l je interval vyjádřený v letech a zlomcích roku mezi datem prvního čerpání a datem každé splátky nebo platby poplatků.

Relativně složitý vzorec lze shrnout do základní myšlenky – jeho výsledkem má být procentuální sazba, která odráží poměr veškerých nákladů vůči jistině, které je povinen spotřebitel zaplatit ve spojitosti s úvěrem za dané období. Bývá tedy obvykle vyšší než samotný úrok, jelikož zohledňuje jak úrok, tak i další náklady (poplatky). Pokud by veškerá cena úvěru sestávala jen z úroku, tj. v případě, že spotřebitel neplatí žádné poplatky, pak se RPSN bude rovnat úroku.

RPSN by tedy měla působit jako užitečná pomůcka pro spotřebitele a zároveň prvek, který napomáhá větší transparentci trhu s úvěry. Avšak již v roce 2013 byl iniciativou Česká hlava vyhlášen nový vítěz každoroční soutěže Česká hlavička, Evžen Korec³⁷. Ten ve své práci „*Roční procentní sazba nákladů a její nesprávná definice v zákoně*“³⁸ došel k závěru, že na základě stejných vstupních dat lze podle rovnice uvedené v zákoně (a stejně tak i ve Směrnici) dojít k různým matematickým řešením. V takovém případě tedy rozhodně nelze považovat RPSN za prvek, který je vhodný pro srovnávání jednotlivých nabídek spotřebitelských úvěrů. Jak poznamenává sám autor práce, „*pokud banky u úvěru, který má více RPSN, deklarují pouze jedno z nich, což je v současnosti běžná praxe, může to v případě, kdy by klient chtěl porovnávat toto RPSN s RPSN podobných úvěrů na trhu, vést k úplně špatnému posouzení výhodnosti úvěru. Nemusí totiž nutně platit, že když je RPSN určitého úvěru nižší než ostatních podobných*

³⁷ ceskahlava.cz [online]. 2013 [cit. 20.8.2015]. Evžen Korec. Dostupné z: <http://www.ceskahlava.cz/cz/2013/vitezove-ceske-hlavicky/vitez-evzen-korec-90/>

³⁸ KOREC, Evžen. Roční procentní sazba nákladů a její nepřesná definice v zákoně. Praha, 2013. Středoškolská odborná práce. Gymnázium Altis. Dostupné z: <https://socv2.nidv.cz/archiv35/getWork/hash/806f1d24-9087-11e2-b1f8-faa932cbcfda>

úvěrů, je pro nás tento úvěr výhodnější.“³⁹ Korcova práce byla hodnocena odborníky, v případě této konkrétní práce šlo o Prof. Ing. Stanislavu Hronovou, CSc., profesorku na katedře ekonomické statistiky VŠE Praha. Za zarážející považují zejména to, že ačkoliv se nad závěrem Korcovy práce nevznáší žádné pochybnosti, nevyvolala prakticky žádný efekt. Co se týče mediálního efektu, s mladým matematikem vyšel rozhovor a byl zmíněn v několika článcích⁴⁰. Tyto články a rozhovor se však jeho práci věnují jen velice okrajově. V článcích jsou sice obsaženy formulace jako např. „student zjistil chybu v zákoně“ či „dále je třeba říci, že celý koncept RPSN, tak jak s ním pracuje česká legislativa, je sporný. Gymnazista Evžen Korec získal cenu Česká hlavička 2013 za to, že odhalil možnost více řešení rovnice výpočtu RPSN, jak ji uvádí česká legislativa“⁴¹, což jsou slova Lukáše Kovandy, hlavního ekonoma finanční skupiny Roklen. Rovnice je stejná v ZoSÚ i ve Směrnici. Pokud jsou Korcovy závěry správné, a nic nenaznačuje tomu, že nejsou, pak je celý koncept RPSN v Evropské unii matematicky vadný.

Institut vyvolal v České republice v nedávné značnou kontroverzi také ve spojitosti s jeho interpretací některými velkými úvěrovými domy. Potíže s dodržováním zákona o spotřebitelském úvěru obvykle mají spíše „lampoví věřitelé“, tentokrát se však objevilo podezření, že smlouvy s chybně uvedenou RPSN byly uzavřeny až s padesáti tisíci⁴² spotřebiteli. „Kauza RPSN“ prošla několika fázemi. Na počátku roku 2014 Česká obchodní inspekce udělila pokutu jednomu z velkých úvěrových domů za nesprávné zohlednění poplatku za uzavření smlouvy při výpočtu RPSN, k čemuž mělo

³⁹ CÉZOVÁ, Veronika. [online]. 2013 [cit. 20.8.2015]. Zapomenuté úkoly a dohánění učiva po nemoci? Už žádný problém

Dostupné z: <http://www.denik.cz/praha/zapomenute-ukoly-a-dohaneni-uciva-po-nemoci-uz-zadny-problem-20130514-zcgr.html>

⁴⁰ srov. JURKOVÁ, Marcela. [online]. 2013 [cit. 20.8.2015]. Gymnazista při výzkumu sazby úvěrových nákladů zjistil chybu v zákoně. Dostal cenu. Dostupné z: <http://domaci.ihned.cz/c1-61001870-gymnazista-pri-vyzkumu-sazby-uverovych-nakladu-zjistil-chybu-v-zakone-dostal-cenu>

a

tyden.cz. [online]. 2013 [cit. 20.8.2015]. V "hlavičkách" uspěly práce z medicíny i vysoké matematiky. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/veda/veda-a-my/v-hlavickach-uspely-prace-z-mediciny-i-vysoke-matematiky_285675.html?showTab=nejtenejsi-3

⁴¹ penize.cz [online]. 2014 [cit. 20.8.2015]. Očima expertů: Krátkodobé půjčky s ďábelskou RPSN. Dostupné z: <http://www.penize.cz/spotrebitelske-uvery/286987-ocima-expertu-kratkodobe-pujcky-s-dabelskou-rpsn>

⁴² ekonomika.idnes.cz [online]. 2015 [cit. 16.8.2015]. Skutečná cena půjčky není důležitá, vyrazila soudkyně dech klientovi. Dostupné z: http://ekonomika.idnes.cz/krajsky-soud-zpochybil-dulezitest-rpsn-flq-/test.aspx?c=A150624_165631_test_nio

podle České obchodní inspekce dojit přibližně u 19 400 smluv v období 2011 – 2013.⁴³ Pokuta ve výši 2 miliony Kč byla udělena za porušení § 6 odst. 1 ZoSÚ, tedy za nedodržení požadavků na obsah smlouvy v souladu se zákonem.⁴⁴ Samotnou podstatu špatného výpočtu tvořila „chyba ve výpočtu v tom, že poplatek za sjednání úvěru na koupi automobilu (...), na který byl spotřebiteli poskytnut úvěr zároveň s úvěrem na cenu vozu a byl jím hrazen v rámci jednotlivých splátek, zahrnula společnost při dosazování do vzorce výpočtu RPSN do celkové výše úvěru na levé straně rovnice, ale na pravou stranu rovnice jej dosadila rozpočítaný do jednotlivých splátek a nikoliv tedy také jako okamžitou platbu spotřebitele. Částka poplatku tak byla na jedné straně zahrnuta do celkové výše spotřebitelského úvěru, přestože ji věřitel fyzicky na svůj účet nikdy nedostal, nebyla však na druhé straně zahrnuta mezi okamžité platby, přestože byla věřitelem ve stejném okamžiku, kdy byla spotřebiteli poskytnuta, použita na vrub spotřebitele k úhradě na zaplacení poplatku za sjednání smlouvy prodávajícímu automobilu.“⁴⁵ Během dalšího vývoje kauzy bylo naznačeno, že stejné chyby se dopustily i další splátkové společnosti. Proti tomu se společnost ohradily. Určitým přelomem se stalo rozhodnutí finančního arbitra z dubna 2014, které přiznalo spotřebiteli vrácení poplatku za sjednání úvěrové smlouvy a přeúročení úvěru na diskontní sazbu ČNB od okamžiku jeho uzavření.⁴⁶

Argumentace stran v rozhodnutí si zasluhuje více detailní analýzu, případ se týká stejného postupu výpočtu RPSN, který byl zpochybněn ČOI. Společnost namítala několik tvrzení. Za prvé, informace o tom, že poplatek za sjednání smlouvy bude rozpočítán do jednotlivých splátek, byla obsažena ve smlouvě. Za druhé, zákon připouští několik možných interpretací výpočtu RPSN, současně však společnost dodala, že jí používaný výpočet je správný. Za třetí upozornila na možnou mnohost výsledků rovnice pro výpočet, o které bylo v této práci pojednáno výše. Stejně tak namítala, že samotná definice RPSN je zmatečná, jelikož RPSN je definována jako „současná hodnota...“, zatímco výsledkem rovnice je procento; stejně tak není jasné i

⁴³ zpravy.aktualne.cz [online]. 2014 [cit. 20.9.2015] Úvěrová firma Essox má chybu u 19 tisíc smluv, říká šéf ČOI. Dostupné z: <http://zpravy.aktualne.cz/finance/essox-ma-chybu-u-dalsich-19-tisic-smluv-rika-reditel-coi/r~37121400bbf711e387f10025900fea04/>

⁴⁴ Poskytnutí informací podle zákona č. 106/1999 Sb. 8.10.2014. Česká obchodní inspekce. Dostupné z: <http://www.coi.cz/userdata/files/prilohy-ke-106/14-10-23-ui.pdf>

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Nález finančního arbitra. Sp. Zn. FA/SU/112/2014. Dostupné z: http://www.finarbitr.cz/download/sbirka_sbirka_cs/FA_SU_112_2014_nalez.pdf

„zaokrouhlování, kdy ze znění zákona o spotřebitelském úvěru není zřejmé, zda s přesností na jedno desetinné číslo má být vyjádřen výsledek rovnice pro výpočet RPSN (tj. desetinné číslo), či z něj odvozené procentuální vyjádření“⁴⁷. Sankce přeúročení diskontní sazbou je navíc podle § 8 ZoSÚ určena jen pro situace, kdy některá z povinných informací není ve smlouvě obsažena (tedy nikoliv pro situace, kdy je sporné, zdali je některý údaj uvedený chybně). Mezi podpůrné argumenty patřilo také tvrzení, že „spotřebitele RPSN nezajímá a nepřikládají mu při výběru úvěru žádný význam, jelikož se jedná o ukazatel, s nímž nejsou schopni pracovat ani studenti ekonomicky zaměřené vysoké školy, natož pak průměrní spotřebitelé.“⁴⁸ Za závažný argument lze považovat fakt, že v průběhu dřívějších kontrol ze strany ČOI nebylo shledáno žádné pochybení ohledně výpočtu, přestože byly kontrolovány i smlouvy, které obsahují stejný výpočet jako ten, který je předmětem podání k finančnímu arbitrovi. Podle společnosti by „bylo absurdní, kdyby jí hrozilo uložení sankce jedním správním orgánem za jednání z doby, kdy jiný správní orgán určený zákonem o spotřebitelském úvěru k doзору nad dodržováním povinností stanovených tímto zákonem ve své správní praxi výpočet hodnoty RPSN používaný společností výslovně aproboval.“ Posledním argumentem společnosti bylo tvrzení, že sankce přeúročení diskontní sazbou je likvidační, neproporcionální, a tedy v rozporu s ústavou i evropským právem.

Finanční arbitr se však s argumenty vypořádal následovně. Připustil, že ohledně slovní vymezení RPSN v zákoně „není zcela přesné“, stejně tak připustil, že tato nepřesnost není záležitostí jen českého zákona, ale také Směrnice, což označil za „legislativní neobratnost“.⁴⁹ Na druhou stranu pak namítl, že matematické vyjádření různý výklad nepřipouští. Zároveň však potvrdil, že je možné použít pro rovnici výpočtu RPSN takové parametry, že je možné, aby měla žádný nebo více výsledků. To však nemohlo podle arbitra nastat v projednávaném případě. Ohledně použití sankce přeúročení diskontní sazbou uvedl, že „ke splnění informační povinnosti nestačí uvedení jakéhokoliv údaje, (...) a uvedením nesprávného údaje není možné informační povinnost stanovenou zákonem řádně splnit.“⁵⁰ Přičemž u tohoto argumentu se odvolal

⁴⁷ Nález finančního arbitra. Sp. Zn. FA/SU/112/2014. Dostupné z: http://www.finarbitr.cz/download/sbirka_sbirka_cs/FA_SU_112_2014_nalez.pdf, str. 8

⁴⁸ Tamtéž, str. 8.

⁴⁹ Tamtéž, str. 20.

⁵⁰ Nález finančního arbitra. Sp. Zn. FA/SU/112/2014. Dostupné z: http://www.finarbitr.cz/download/sbirka_sbirka_cs/FA_SU_112_2014_nalez.pdf, str. 16.

mj. na rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 25. 6. 2013, č. j. 8 A 212/2010 – 31. Argument o nejasnosti v desetinných číslech označil za účelový, jelikož jiný výklad než ten běžně používaný na trhu by „vedl k absurdnímu stavu, kdy by RPSN mohla být jen násobkem čísla 10 (10 %, 20 %...)“.⁵¹ S namítaným postupem ČOI se arbitr vyrovnal takto: „Případná nesprávná praxe České obchodní inspekce, pokud nebyla v souladu se zákonem, nezavazuje do budoucna tento orgán dozoru, aby i v budoucnu postupoval stejným nesprávným způsobem (...) taková praxe nemohla být na újmu soukromým právům jiné osoby.“⁵²

Během dalších měsíců byl ustaven pracovní tým Ministerstva průmyslu a obchodu, který se měl situací zabývat. Ministerstvo posléze došlo k názoru, že nemá ve své působnosti obecný výkon dozoru nad správností výpočtu RPSN.⁵³ Navzdory mediálními spekulacím o nezbytnosti přeúčtovat velké množství spotřebitelských úvěrů a masovém vrácení poplatků, došlo v červnu 2015 k vynesení rozsudku Krajským soudem v Praze ve zdánlivě nesouvisejícím případě, kdy byl věřitelem žalován neplatící spotřebitel. V průběhu řízení se však v médiích začaly objevovat zmínky o možných nesrovnalostech v RPSN a spotřebitel se na základě těchto informací domáhal snížení dluhu u věřitele. Soudkyně se přiklonila k jiné argumentaci než finanční arbitr a rozhodla, že spotřebitel měl ve smlouvě uveden dostatek správných údajů pro to, aby mohl učinit informované rozhodnutí. Stejně tak uvedla, že pro přeúčtování celého úvěru by bylo nezbytné, aby bylo chybně uvedeno více údajů. Spotřebitel se odvolal a teprve další instance tak přinese do záležitosti více světla.

Na konci srpna 2015 bylo vyneseno rozhodnutí finančního arbitra o námitkách proti výše zmiňovanému rozhodnutí finančního arbitra, které tak nabylo právní moci. Námitky společnosti byly zamítnuty s tím, že „smlouva o úvěru neobsahovala všechny náležitosti stanovené § 6 odst. 1 ve spojení s přílohou č. 3 k zákonu o spotřebitelském úvěru, neboť údaj o RPSN byl uveden v nesprávné výši, stejně jako byla chybně uvedena celková částka splatná spotřebitelem.“⁵⁴ Nicméně ve sporu se i nadále pokračuje v rámci občanského soudního řízení. Vzhledem k tomu, že justice argumentuje ve svých

⁵¹ Tamtéž, str. 22.

⁵² Tamtéž, str. 29.

⁵³ mpo.cz [online]. 2015 [cit. 23.9.2015]. Informace k nesprávnému výpočtu roční procentní sazby nákladů. Dostupné z: <http://www.mpo.cz/dokument155983.html>

⁵⁴ Nález finančního arbitra. Sp. Zn. FA/SU/112/2014. Dostupné z: http://www.finarbitr.cz/download/sbirka_sbirka_cs/FA_SU_112_2014_nalez.pdf, str. 33.

rozhodnutích zásadně jinak než finanční arbitr, dochází k dalšímu snížení právní jistoty ohledně způsobu výpočtu RPSN, k nejasnostem v jeho relativní důležitosti vůči ostatním parametrům spotřebitelského úvěru a stejně tak i v sankcích, které je možné za potenciálně chybně uvedenou RPSN uložit. Na rozhodující výklad ohledně RPSN bude třeba ještě nějakou dobu počkat.

Ruský zákon se institutu ne nepodobnému RPSN věnuje ve svém § 6 FZ. Ruský pojem „celková cena spotřebitelského úvěru“ se může z našeho pohledu zdát poněkud zavádějícím, jelikož evokuje např. „celkovou výši spotřebitelského úvěru“ nebo „celkové náklady spotřebitelského úvěru“ podle českého zákona. Ruský institut „celkové ceny spotřebitelského úvěru“ však představuje veličinu, která je v mnohých parametrech i funkcích podobná právě RPSN. V prvním odstavci je nejprve definováno, v jakém formátu má být „celková cena spotřebitelského úvěru“ uvedena ve smlouvě – ze zákona musí být ve čtvercovém rámečku v pravém horním rohu první strany smlouvy o spotřebitelském úvěru, přičemž onen rámeček musí zaujímat přinejmenším 5 % plochy strany. Údaj také musí být napsán „černý na bílém“, dobře čitelným typem písma, jehož velikost musí být stejně velká jako největší použitá na téže straně. Tento poněkud přehnaný důraz na formu je však velice účinným způsobem, jak spotřebitele okamžitě upozornit na hodnotu, která je zamýšlena jako hlavní indikátor pro srovnávání jednotlivých nabídek spotřebitelských úvěrů.

Údaj se udává v procentech za roční období, v tomto ohledu je tedy stejný jako RPSN. Na rozdíl od evropského a českého práva, celková výše spotřebitelského úvěru je vyjádřena jen matematicky, nikoliv verbálně, což bylo mj. předmětem námitek k rozhodnutí finančního arbitra popsanému výše. Slovně jsou však popsány poněkud konkrétněji platby spotřebitele, které musí být do ruské rovnice zahrnuty – jde o jistinu, úrok, platby ve prospěch věřitele nebo třetích osob, jestliže je jimi podmíněno vydání úvěru, a pojištění. Stejně tak jsou výslovně popsány platby spotřebitele, které se do výpočtu nezahrnují, podle § 6 odst. 5 FZ např.:

- platby, které nejsou vyžadovány smlouvou ani zákonem,
- platby sankcionující nedodržení podmínek,
- platby na spravování úvěru, které jsou dohodnuty ve smlouvě, a množství a frekvence kterých závisí na uvážení spotřebitele,

- platby ve prospěch pojišťoven na pojištění zástavy, zajišťující závazky spotřebitele ze spotřebitelského úvěru,
- platby za služby, které nepodmiňují možnost získání spotřebitelského úvěru ani jeho parametry, přičemž spotřebitel od takové služby může do 14 dní odstoupit.

Nejzajímavější aspekt ruské celkové ceny spotřebitelského úvěru však tkví v jejím limitování ze strany regulátora, tedy CBR. Ta každého čtvrt roku vypočítává a zveřejňuje průměrnou celkovou cenu spotřebitelského úvěru na trhu, což je mechanismus zakotvený přímo v zákoně, konkrétně v § 6 odst. 8. Tato průměrná celková cena se vypočítává zvláště pro jednotlivé druhy spotřebitelských úvěrů. Kategorie spotřebitelských úvěrů jsou pevně dané vyhláškou CBR, nicméně ze zákona jsou dělicími kritérii výše úvěru, doba trvání, zajištění či typ věřitele. Podle § 6 odst. 10 zákona se tržní průměr určuje na základě údajů od nejméně stovky největších poskytovatelů úvěrů nebo od jedné třetiny z celkového počtu poskytovatelů, obě podmínky platí pro každou kategorii spotřebitelského úvěru zvláště. Podle § 6 odst. 11 pak celková cena spotřebitelského úvěru v momentě uzavření smlouvy nesmí přesáhnout takto vypočtenou průměrnou cenu o jednu třetinu. Průměrná cena je známa nejpozději 45 dní před začátkem kvartálu, v němž má být uplatňována. Zákon však také pamatuje na nenadále situace na trhu, a pravidlo o uplatňování průměrné ceny spotřebitelského úvěru umožňuje v případě potřeby suspendovat.

V souhrnu se tedy jedná o mechanismus, který lze považovat za poměrně silnou ingerenci státu do tržních vztahů, nicméně může jít také o účinný způsob ochrany spotřebitele. Nicméně, jak bylo vysvětleno v kapitole Historie filosofie úroku, každé ohraničení ceny úvěru s sebou přináší nemožnost poskytovat úvěry s vysokým rizikem, jelikož toto riziko není kvůli regulaci možné pokrýt zvýšenou cenou úvěru. Je zatím obtížné hodnotit, jaký dopad bude ruské opatření mít – ačkoliv mělo být pravidlo limitu pro maximální cenu úvěru účinné od 1. ledna 2015, kvůli ekonomickým potížím bylo odsunuto až na 1. července 2015. Přesto se však částečně projevilo výše řečené, například některé banky musely zrušit produkty, které byly připraveny právě pro klienty

s vyšší mírou rizika.⁵⁶ V souladu s funkcí úroku je tedy možné, že tito rizikovní klienti budou okolnostmi nuceni získat prostředky jiným způsobem za vyšší úrok, což bude možné jen protizákonně a nebude tedy možné se příliš spoléhat na principy ochrany spotřebitele.

Ačkoliv by se mohlo zdát, že díky evropské harmonizaci bude RPSN v právu Spojeného království upravena velice podobně jako v ČR, právní řády v obou zemích jsou v tomto aspektu dosti odlišné. Pro RPSN má totiž právo Spojeného království dva ekvivalentní instituty, jeden z nich je částečně upraven v zákoně, konkrétně v § 20 CCA. Tento institut, nazvaný „rate of total charge for credit“, je v zákoně upraven jen zkratkovitě, prostřednictvím zmocnění pro státního tajemníka, který je tak povinen vydat regulaci, která určí podrobnosti. Mezi ně patří, jaké platby se do celkové ceny úvěru zahrnou a jakým způsobem se spočítá sazba celkové ceny úvěru. Je třeba podotknout, že tento institut byl v britském právu přítomen již před účinností Směrnice. Je označován také jako „osobní sazba celkové ceny úvěru“⁵⁷. Označuje skutečnou sazbu, kterou spotřebitel zaplatí za svůj konkrétní úvěr.

Od této „osobní sazby“ se je potřeba odlišovat „reprezentativní sazbu celkové ceny úvěru“, která byla do práva Spojeného království zakomponována na základě Směrnice. Tento druhý institut, u nás označován jako RPSN, slouží výhradně pro účely srovnávání jednotlivých nabídek, zejména musí být uvedena v reklamě na spotřebitelský úvěr v podobě příkladu. Osobní sazba se od něj však může lišit, jelikož je vypočítána na základě scoringu spotřebitele.⁵⁸ Reprezentativní sazba je vypočítána na základě handbooku FCA⁵⁹, přičemž výpočet se nijak neliší od toho, který je uveden ve Směrnici, tak i v českém zákoně o spotřebitelském úvěru. Reprezentativní sazba však musí představovat sazbu, na kterou dosáhne minimálně 51 % spotřebitelů.⁶⁰ To však znamená, že téměř půlka zájemců nemusí na sazbu uváděnou v reklamě dosáhnout.

⁵⁶ rbc.ru [online]. 2015 [cit. 28.9.2015]. CB zastavil banki snizit stavki po potrebitelskim kreditam. Dostupné z: <http://www.rbc.ru/finances/01/07/2015/55940fc39a7947da6239e6ef>

⁵⁷ stephenhaunts.com [online]. 2014 [cit. 30.9.2015]. How to Calculate Annual Percentage Rates (APR). Dostupné z: <http://stephenhaunts.com/2013/05/22/how-to-calculate-annual-percentage-rates-apr/>

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ fca.org.uk [online]. 2015 [cit. 30.9.2015]. Formula and assumptions for calculating the APR. Dostupné z: <https://www.handbook.fca.org.uk/handbook/MCOB/10/3.html>

⁶⁰ gov.uk [online]. 2010 [cit. 30.9.2015]. Regulations implementing the consumer directive - Quick Start Guide. Dostupné z: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/422679/bis-10-1072-consumer-credit-directive-quick-guide.pdf

2.7. Ukončení smlouvy

Paragraf 11 zákona ZoSÚ zakotvuje zvláštní režim ohledně možnosti odstoupení od smlouvy ze strany spotřebitele. Odstoupit od smlouvy totiž může do 14 dnů od jejího uzavření, a to bez dalšího. Není třeba udávat důvod, stejně tak není třeba vyplnit jiné podmínky, jako je například uzavření smlouvy distančním způsobem nebo v případě smlouvy uzavřené mimo obchodní prostory v souladu občanským zákoníkem. V důsledku se tedy jedná o značnou výhodu pro spotřebitele, kterému je poskytnuta dodatečná lhůta na rozmyšlenou. Tento velice silný prvek ochrany spotřebitele je odrazem požadavku Směrnice, která ho zmiňuje ve svém článku 14. Lhůta 14 dní je kromě uzavření smlouvy vázána také na podmínku, že taková smlouva obsahuje všechny informace podle přílohy č. 3 ZoSÚ. Pakliže informace nejsou ve smlouvě obsaženy, začíná lhůta 14 dní běžet až dnem, kdy má spotřebitel k dispozici všechny vyžadované informace.

Spotřebitel své právo musí realizovat písemně. Ačkoliv je celkový mechanismus nastaven ve prospěch spotřebitele, je zde přítomno i určité „vyvážení sil“, které zabraňuje zneužití možnosti odstoupení. Spotřebitel totiž i v případě odstoupení musí zaplatit úrok (a samozřejmě vrátit jistinu). Tento úrok je vypočten pro období od načerpání úvěru až do splacení jistiny, ta přitom musí být podle § 11 odst. 3 ZoSÚ splacena do 30 dnů ode dne odeslání odstoupení. Není tedy možné, aby docházelo např. k praxi, na níž si často stěžují prodejci prodávající své zboží prostřednictvím e-shopů; spotřebitel si u nich pořídí zboží, avšak se záměrem ho vrátit ve lhůtě 14 dnů, kterou mu k odstoupení od smlouvy uzavřené distančním způsobem poskytuje občanský zákoník. Právní regulace spotřebitelského úvěru, byť spotřebiteli poskytuje dokonce silnější ochranu než občanský zákoník, něco takového neumožňuje. Dokonce i pro případ, že je smlouva o spotřebitelském úvěru uzavřena distančním způsobem, není možné použít ustanovení občanského zákoníku ohledně čtrnácti denní lhůty na odstoupení od smlouvy, jelikož je to explicitně vyloučeno v § 11 odst. 5 ZoSÚ. Povinnost zaplatit úrok za období, kdy spotřebitel penězi fakticky disponoval, brání potenciální praxi „bezúročných půjček se splatností 44 dní“. Na rozdíl od praxe „bezplatné výpůjčky fotoaparátu na čtrnáctidenní dovolenou“, jejímiž svědky jsme a proti které není právně

institucionalizované obrany. Nicméně, kromě úroku není možné po spotřebiteli požadovat jakékoliv další plnění pro případ odstoupení od smlouvy v zákonné lhůtě. Zákon také vyžaduje, aby smlouva o doplňkové službě zanikla okamžikem zániku smlouvy o spotřebitelském úvěru. Tyto „doplňkové služby“ v drtivé většině případů představují pojištění proti neschopnosti splácet, které se sjednává společně s úvěrem. Věřitel je ze zákona povinen informovat o výpovědi spotřebitele osobu, s níž byla tato služba uzavřena.

Paragraf 11 ZoSÚ, který se věnuje právě odstoupení od smlouvy, je velice úzce spjat i s § 12 (výpověď spotřebitelského úvěru), § 13 (ukončení oprávnění čerpat úvěr) a také s § 15 (předčasné splacení úvěru). Jaké jsou praktické rozdíly mezi odstoupením, výpovědí, ukončením oprávnění čerpat a předčasným splacením?

Odstoupení slouží jako jakési období na rozmyšlenou pro spotřebitele, představuje tedy pouze spotřebitelovo právo a je určeno pro všechny typy spotřebitelského úvěru, viz výše. Výpověď podle § 12 a § 13 je určena jen pro spotřebitelské úvěry uzavřené na dobu neurčitou, což v praxi jsou především úvěry poskytované prostřednictvím kreditních karet a kontokorentů na bankovních účtech. V zákoně je upravena rozdílně pro spotřebitele a věřitele. Spotřebitel smlouvu vypovídá v maximální lhůtě 30 dní; avšak okamžitě, pokud lhůta není vůbec sjednána. Zajímavý postřeh nalezneme v Komentáři.⁶² Jeho autoři tvrdí, že pokud bychom se drželi striktně znění Směrnice, nebylo by potřeba dávat výpověď písemně, zcela dostačující by bylo ústně. Navzdory tomu dodávají, že toto je v rozporu s požadavkem občanského zákoníku (č. 40/1964 Sb.) na právní jistotu podle § 40 odst. 2, a proto bude i přes znění Směrnice třeba smlouvu o spotřebitelském úvěru vypovídat písemně. S tímto výkladem Směrnice se nemohu ztotožnit, jelikož ve čl. 13 Směrnice je použita formule: „spotřebitel může platnost úvěrové smlouvy kdykoliv bezplatně ukončit obvyklým způsobem.“ Formulace neobsahuje explicitní požadavek na písemnost, jediným důvodem pro výše zmíněnou argumentaci je tedy argument a contrario, jelikož ze strany věřitele Směrnice výslovně vyžaduje výpověď „vyhotovenou na papíře nebo na jiném trvalém nosiči.“ Nicméně, obvyklým způsobem ukončování písemných smluv je zjevně písemná výpověď, proto se nelze obávat, že by výpověď ze strany spotřebitele mohla

⁶² WACHTLOVÁ, Lucie. Zákon o spotřebitelském úvěru: komentář. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011, xviii, 328 s. Beckovy malé komentáře. ISBN 978-80-7400-118-5. str. 140.

být jen ústní, a to ani ve světle „nového“ občanského zákoníku, podle kterého bychom měli právní jednání považovat spíše za platné než neplatné. Pozice spotřebitele je výhodnější než věřitelova, který vypovídá ve lhůtě, která nesmí být kratší než dva měsíce. Tento požadavek není ve Směrnici ani v Důvodové zprávě více rozveden, alespoň krátké vysvětlení lze najít v Komentáři. Ten dodává, že náhlá výpověď by mohla spotřebiteli způsobit těžkosti, jelikož by neměl přístup k finanční rezervě.⁶⁴

Právo věřitele podle § 13 Zákona umožňuje vypovědět spotřebiteli oprávnění čerpat úvěr sjednaný na dobu neurčitou (tedy především kontokorenty a kreditní karty, viz výše), pokud k tomu věřitele vedou „objektivní důvody“ a zároveň to dopředu spotřebiteli oznámí. Důvodová zpráva „objektivní důvody“ definuje jako „ty, které nejsou závislé na vůli věřitele.“⁶⁵ Takové důvody lze dělit v zásadě na dvě skupiny. První z nich představuje skupina důvodů mající původ v aktech veřejné správy, například přísnější regulační požadavky. Druhou z nich je skupina důvodů mající původ v samotném jednání (v praxi spíše nekonání) dlužníka. V praxi jsou častější spíše důvody ze druhé skupiny. Dle Komentáře „obežretní věřitelé obvykle pozastavují čerpání úvěru krátce poté, co se spotřebitelem dostane do prodlení se splácením úvěru.“⁶⁶ Je nezbytné podotknout, že pozastavení či ukončení oprávnění čerpat úvěr není ukončením smlouvy o spotřebitelském úvěru. Obvykle je dlužníkovi poskytnut tzv. „remedy period,“ během tedy lhůta ke zjednání nápravy. Věřitel díky tomuto institutu může zejména omezit riziko plynoucí z prodlení dlužníka, přičemž je zachován zájem na pokračování ve smluvním vztahu.

Jak již bylo naznačeno, z hlediska praktických důsledků je vhodné spojit s již pojednanými instituty také předčasné splacení spotřebitelského úvěru podle § 15. Toto právo spotřebitele totiž představuje jistý druh ukončení smlouvy, protože spotřebitel je kdykoliv po dobu trvání úvěru oprávněn ho splatit. Důvodová zpráva tuto možnost

⁶⁴ WACHTLOVÁ, Lucie. Zákon o spotřebitelském úvěru: komentář. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011, xviii, 328 s. Beckovy malé komentáře. ISBN 978-80-7400-118-5. str. 141.

⁶⁵ mfcz.cz [online]. 2010 [cit. 9.8.2015]. DŮVODOVÁ ZPRÁVA k návrhu zákona o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů. Dostupné z: https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwj1vY7u57bJAhUMOBQKHW9YC4sQFggdMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.mfcz.cz%2Fassets%2Fcs%2Fmedia%2Fspotrebitelsky-uver_2010-09_Duvodova-zprava-MF-k-navrhu-zakona-o-spotrebitelskem-uveru-a-o-zmene-nekterych-zakonu.pdf&usg=AFQjCNH6BTY3rcsmuR5x_BX1BZ6f3lqKWw. str. 13.

⁶⁶ WACHTLOVÁ, Lucie. Zákon o spotřebitelském úvěru: komentář. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011, xviii, 328 s. Beckovy malé komentáře. ISBN 978-80-7400-118-5. str. 142.

popisuje jako „právo vyrovnat své závazky kdykoliv před datem splatnosti.“⁶⁷ Celkem pochopitelně spotřebitel není povinen platit úrok a další poplatky (náklady), které by musel zaplatit, pokud by úvěr předčasně nesplatil. Nicméně, jeho právo je podmíněno institutem „break cost,“ tedy náhradou nákladů vzniklých věřiteli v důsledku předčasného splacení (fakticky tedy výpovědi smlouvy). Tato náhrada nákladů je však zákonem poměrně striktně omezena. Podle § 15 odst. 3 nesmí přesáhnout 0,5 % z částky, která byla předčasně splacena, pokud je doba mezi předčasným splacením a sjednaným koncem spotřebitelského úvěru kratší než rok; pokud je další, pak nesmí přesáhnout 1 %. Mohlo by se zdát, že spotřebiteli umožňuje zákon až příliš možnosti, jak se z úvěru vyvázat. Jednotlivé instituty ukončení smlouvy jsou ale závislé především na typu úvěru.

V ruském zákoně instituty odstoupení, výpovědi a předčasného splacení splývají v jednom paragrafu. Řazení je tedy zcela odlišné ve srovnání se Směrnicí či českým zákonem, můžeme říci dokonce nezvyklé. Jsou však seřazeny „chronologicky“, navíc jsou to instituty navýsost příbuzné, tudíž úprava není pro uživatele matoucí. Je ale nutné poznamenat, že paragraf 11 FZ se věnuje pouze právům spotřebitele, nikoliv věřitele. Inspirace evropským právem je však zjevná.

Paragraf 11 FZ začíná právem spotřebitele odmítnout čerpání úvěru, a to zcela nebo zčásti. O takovém kroku musí vyrozumět věřitele ve lhůtě sjednané ve smlouvě a ještě před načerpáním. Toto právo nemá v ČR svůj ekvivalent. Dále, i v Rusku má spotřebitel právo odstoupit od smlouvy bez udání důvodu, toto právo je však odlišně formulováno. Nehovoří se totiž o odstoupení od smlouvy, ale o právu na předčasné splacení celé jistiny, a to společně s úrokem vypočteným na základě doby faktické dispozice s penězi. I přes odlišnou formulaci, kdy místo „odstoupení“ je použito „předčasné splacení“, jsou důsledky fakticky stejné. Navíc jiné případy předčasného splacení, podobnější institutu, který je v ZoSÚ pojmenován jako „předčasné splacení“, jsou upraveny dále v paragrafu. Předčasně splatit úvěr tímto způsobem je možné do 14 dní od načerpání úvěru a není nutné o tom předběžně vyrozumět věřitele. Můžeme tedy

⁶⁷ mfcz.cz [online]. 2010 [cit. 9.8.2015]. DŮVODOVÁ ZPRÁVA k návrhu zákona o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů. Dostupné z: https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwj1vY7u57bJAhUMOBQKHW9YC4sQFggdMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.mfcz.cz%2Fassets%2Fcs%2Fmedia%2FSpotrebitelsky-uver_2010-09_Duvodova-zprava-MF-k-navrhu-zakona-o-spotrebitelskem-uveru-a-o-zmene-nekterych-zakonu.pdf&usg=AFQjCNH6BTY3rcsmuR5x_BX1BZ6f3lqKWw. str. 15.

pozorovat několik odlišností, je však otázkou, zdali je tato verze práva na odstoupení od smlouvy pro spotřebitele výhodnější. Od spotřebitele se v Rusku totiž neočekává písemné (ani jiné) odstoupení od smlouvy, což je nepochybně výhoda. Na druhou stranu pak musí jistinu i s úrokem vrátit do 14 dnů od načerpání, nikoliv do 44 dnů, jako je tomu v ČR (pokud počítáme 14 denní lhůtu na zaslání odstoupení a 30 dní na vrácení peněz od zaslání). Vzhledem k tomu, že za každý den, kdy spotřebitel nakládá s jistinou, musí zaplatit úrok, pak pro něj delší lhůta na vrácení peněz nepředstavuje žádnou zvláštní výhodu. Zatímco vyrozumění o odstoupení musí i tak učinit do 14 dnů od načerpání. V tomto ohledu se zdá být ruská úprava pro spotřebitele příhodnější. Můžeme samozřejmě argumentovat následujícím způsobem: pokud se spotřebitel ocitne v situaci, kdy peníze z úvěru již fakticky nemá, od úvěru ale odstoupí ve lhůtě 14 dní, tak podle českého práva (i Směrnice) získává oproti ruské úpravě 30 dní navíc na obstarání si dlužné částky. Spotřebitel by si však měl být vědom, že v případě odstoupení bude peníze vracet a měl by je tedy mít k dispozici. Navíc, k odstoupení od úvěru i po lhůtě 14 dní může použít jiné instituty, například podle § 11 odst. 2 FZ. Ve třetím odstavci § 11 FZ je zakotveno právo na předčasné splacení vázaného úvěru za podmínek, které se příliš neliší od odstoupení (tedy podle ruského práva předčasného splacení) podle podmínek uvedených výše. Jediným rozdílem je lhůta na vrácení peněz, pro vázaný úvěr je to 30 dní. Ani v tomto případě však ruský spotřebitel nemusí vyrozumět věřitele, musí ale samozřejmě vrátit peníze i s úrokem za dobu od načerpání do vrácení prostředků.

Kromě práv pojednaných výše může ruský spotřebitel využít i standardního (z našeho pohledu) práva na předčasné splacení. V tomto případě již musí vyrozumět věřitele. Konkrétně je potřeba, aby výkon práva věřiteli oznámil nejméně 30 dní předem, pokud si ve smlouvě nesjednají kratší dobu, což je výslovně připuštěno. Oznámení se podává způsobem sjednaným v úvěrové smlouvě. Mohlo by se zdát, že věřitelé by mohli trvat na zaslání písemného oznámení, a takové ustanovení mít například v adhezních smlouvách o spotřebitelském úvěru. Nicméně, v rámci konkurenčního boje se spíše snaží vyjít maximálně vstříc svým klientům a předčasné splacení je umožněno jiným způsobem, například emailem nebo oznámením prostřednictvím internetové aplikace (např. e-banking).

Ze srovnání obou úprav vyplývá zajímavý koncepční rozdíl. Oznámení o odstoupení musí spotřebitel podle českého práva podat písemně věřiteli, ale u předčasného splacení tento požadavek není. Na rozdíl od českého práva, ruský zákon formu oznámení o odstoupení nespécifikuje, směrodatné je vrácení prostředků do 14 dní. Zároveň, ruské právo vyžaduje oznámení pro standardní předčasné splacení, zatímco v ČR není třeba toto notifikovat. Připomínám, že podle ruského práva formálně vzato právo na odstoupení není, všechny výše popsané způsoby ukončení smlouvy se týkají různých forem předčasného splacení. S ohledem na toto působí ruské právo poněkud nekoncepčně, jelikož pro některé tyto formy předčasného splacení oznámení vyžaduje, zatímco pro jiné nikoliv. Zůstává ovšem otázkou, zdali by měla spotřebiteli zůstat povinnost věřiteli cokoliv předběžně oznamovat, ať už odstoupení dle českého práva, nebo standardní předčasné splacení podle práva ruského. V obou případech má totiž spotřebitel nástroje, jak ukončit smlouvu i bez oznámení, byť za trochu jiných podmínek. U českého práva se zdá být zbytečné, aby spotřebitel písemně oznamoval odstoupení do 14 dnů od načerpání úvěru, jestliže může 15. den úvěr předčasně splatit.

Co na první pohled v ruském zákoně chybí, je zánik smluv o doplňkových službách v případě odstoupení od smlouvy od spotřebitelského úvěru. Tento požadavek je vyjádřen v zákoně jen nepřímě, konkrétně v § 11 odst. 9. Ten stanoví, že „*předčasné splacení části spotřebitelského úvěru s sebou nenese nezbytnost změnit smlouvy, které zajišťují splnění dluhu dlužníka ze smlouvy o spotřebitelském úvěru*“. Vycházejme z toho, že tyto zajišťovací smlouvy podle ruského práva jsou svým obsahem stejné jako smlouvy o doplňkových službách v právu ČR, jelikož v praxi jde o pojištění (pro případ neschopnosti splácet). Zákon však neobsahuje výslovné ustanovení o tom, že je třeba změnit smlouvy v případě úplného předčasného splacení.

Právo Velké Británie používá systematiku stejnou jako české právo, vyplývající ze Směrnice. Spotřebitel disponuje právem odstoupit od smlouvy během 14 dní od jejího uzavření, jistinu i s úrokem musí splatit do 30 dní od odstoupení. Co je v kontextu předchozího srovnávání zajímavé, je pro common law poněkud nezvyklý kazuismus ustanovení 66A CCA. V jednotlivých odstavcích paragrafu jsou popisovány různé formy podání odstoupení (ústně, písemně, elektronicky, faxem, jinak). V souvislosti se zněním Směrnice tento paragraf obsahuje mj. i domněnku o smlouvách o doplňkových

službách. Má se za to, že nikdy nevznikly, jestliže dlužník od spotřebitelského úvěru odstoupil.

Předčasné splacení je v CCA upraveno v § 95 a následujících. Spotřebitel je o tomto kroku taktéž povinen vyrozumět věřitele, v zákoně je také explicitně uvedeno, že takové oznámení nemusí být písemné. Tyto principy zcela odpovídají českému právu, což je pochopitelné důsledek Směrnice.

2.8. Dozor a sankce

Podle českého zákona o spotřebitelském úvěru se dozorem nad jeho dodržováním zabývají dva orgány veřejné správy. Těmi jsou podle § 19 ZoSÚ Česká národní banka a Česká obchodní inspekce, přičemž ČNB vykonává dozor podle ZoSÚ u subjektů, nad jejichž činností vykonává výhradní dozor podle zákona o ČNB. Součástí zákona o spotřebitelském úvěru jsou také ustanovení, kterými se novelizují zákony o ČNB a ČOI, a obsahem těchto novelizací je dodání nové pravomoci dohledu „nad dodržováním povinností při sjednávání spotřebitelského úvěru“. Ačkoliv je význam nepochybný, nejedná se o formulaci zcela povedenou z hlediska právního formalismu. Zákon totiž v souvislosti se sjednáváním hovoří jen o smlouvě (např. v § 17b ZoSÚ: „Spotřebitel může od smlouvy, ve které se sjednává zprostředkování spotřebitelského úvěru, odstoupit...“), či dokonce sjednávání staví na roveň s jinými aktivitami spojenými se spotřebitelským úvěrem (např. v § 19 ZoSÚ: „Při nabízení, sjednávání nebo zprostředkování spotřebitelského úvěru...“), čímž je navozován dojem, že zákon upravuje povinnosti nejen při sjednávání spotřebitelského úvěru, ale i při těchto ostatních aktivitách vykonávaných relevantními subjekty. Dozor se však podle doslovného znění vykonává jen nad sjednáváním.

Zákon stanoví několik způsobů, jak sankcionovat nedodržení povinností. Patří mezi ně pokuty a přeúčtení úvěru diskontní sazbou ČNB. Pro orgány dozoru jsou dána tři pásma, v nichž se pokuty mají pohybovat - do 150 000 Kč, 10 milionů Kč a 20 milionů Kč. Pásma jsou odstupňována podle závažnosti správního deliktu; nejtvrďší postih čeká věřitele, který nesplní požadavky stanovené pro reklamu, nedodrží povinnou formu smlouvy nebo v ní neodrazí všechny vyžadované informace. Nejasná je

souvislost mezi § 8 a § 20, tedy mezi možnostmi uplatnit přeúčtení diskontní sazbou ČNB a pokutami.

Ruský zákon oproti tomu českému působí v oblasti dozoru a sankcí velice prostě. Sankce totiž neupravuje vůbec, dozor nad dodržováním zákona ze strany poskytovatelů úvěrů přiznává Centrální bance Ruska. Přesto však má v oblasti poskytování spotřebitelských úvěrů určité pravomoci ještě jeden orgán veřejné moci, a to „Rospotrebnadzor“⁶⁹. Ten se nicméně nezabývá výhradně spotřebitelskými úvěry, ale jakožto hlavní orgán pro ochranu spotřebitele má v této oblasti jen zprostředkovaný vliv.⁷⁰

Sankce v ruském zákoně o spotřebitelském úvěru upraveny nejsou, je proto potřeba nahlédnout do zákona o správních deliktech⁷¹ a do zákona o Centrální bance Ruska.⁷² První jmenovaný obsahuje řadu skutkových podstat, společně se sankcemi za jejich naplnění. V zákoně je možné najít větší množství roztroušených ustanovení, které sice mohou dopadnout na poskytovatele spotřebitelských úvěrů ve specifických situacích, nicméně žádné z těchto ustanovení není „šito na míru“ právě pro ně. Jako příklad lze nabídnout třeba obecné ustanovení o klamání spotřebitele (§ 14.7) či nedodržení povinností při práci s úvěrovými historiemi klientů (§ 15.25.5).

Vzhledem k výše řečenému je nutné obrátit pozornost k zákonu o CBR. Ani ten ale neposkytuje „seznam“ skutkových podstat a souvisejících sankcí, jako je tomu v ZoSÚ. Obsahuje však § 74, který dává CBR pravomoc přijímat opatření různého druhu v reakci na porušení právních předpisů dozorovanými subjekty. Mezi tato opatření patří povinnost odstranit nedostatky, pokuta do výše 0,1 % minimálního základního kapitálu dozorovaného subjektu či zákaz provádění některých operací. I přes zdánlivě nevinný název může být poslední řečené opatření zcela zničující - např. je-li dozorovaným subjektem banka a té je zakázáno provádět vkladové operace. V případě, že podle předchozího nejsou odstraněny nedostatky, může CBR uložit pokutu až do výše 1 % minimálního základního kapitálu, zavést nucenou správu či pozastavit licenci.

⁶⁹ Federální služba pro dozor v oblasti ochrany práv spotřebitele a blaha člověka

⁷⁰ rospotrebnadzor.ru [online]. 2010 [cit. 5.10.2015]. Ob oddelnykh aspektakh gosudarstvennogo kontrolja i nadzora na rynke finansovykh uslug. Dostupné z: http://www.rospotrebnadzor.ru/about/info/news/news_details.php?ELEMENT_ID=2690&sphrase_id=509806

⁷¹ Kodeks Rossijskoj Federacii ob administrativnykh pravonarušenijach ot 30.12.2001 N 195-FZ

⁷² Federalnyj zákon ot 10.07.2002 N 86-FZ, o Centralnom banke Rossijskoj Federacii

CBR tedy disponuje značným správním uvážením ohledně možnosti uložit sankce za nedodržení zákona o spotřebitelském úvěru.

Velká Británie opět disponuje nejrozsáhlejší úpravou ze tří srovnávaných zemí. V části XI CCA s názvem „Vymáhání zákona“ jsou vymezeny základní principy dozoru nad vymáháním CCA. Autoritou, určenou zákonem pro dozor (vymáhání), jsou místní úřady měř a vah pro území Velké Británie a Ministerstvo obchodu pro Severní Irsko. Úřady měř a vah jsou institutem jsou starým institutem nezbytným pro poctivý obchod, moderní podobu získaly na základě Weights and Measures Act z roku 1985. Tyto regulační úřady jsou podle CCA oprávněny k provádění inspekcí za účelem zjištění, zdali nebylo porušeno ustanovení CCA. Dále disponují pro naše poměry poněkud nezvyklým oprávněním, a to provádět „mystery shopping“, tedy testovací nákupy, během nichž je sledováno dodržování právních předpisů. Ze zákona tak má být pracovník regulátora považován za jednajícího vlastním jménem na svůj účet.

Na část XI je odkazem § 167 napojena Příloha 1 CCA, jež je jakýmsi „sazebníkem trestů“. Zdaleka nejčastějším trestem je pokuta ve výši 400 liber, případně dva roky trestu odnětí svobody, v závislosti na okolnostech. Jiné tresty se v „sazebníku“ téměř nevyskytují, přičemž nejsou uvedena ani rozmezí (od kolika do kolika) ani maximální hodnota (až do). Vzdálenost mezi oběma tresty se v takovém případě zdá být příliš velká, jelikož dává na výběr jen mezi nízkou pokutou a dvouletým vězením.

3. REKLAMA

Nabídka spotřebitelských úvěrů je mezi spotřebitele rozšiřována především prostřednictvím reklamy. Vedle obecných požadavků na formu a obsah reklamy, vyžadovaných národním zákonodárstvím, představuje zákon o spotřebitelském úvěru zdroj dodatečné regulace reklamy na spotřebitelské úvěry. Podle § 4 ZoSÚ je důraz kladen zejména na „jasnost, výstižnost a zřetelnost zprostředkovanou reprezentativním příkladem“. Podle důvodové zprávy je tak „spotřebiteli uložena povinnost poskytnout spotřebiteli co nejúplnější a nezkrácené informace již ve fázi nabídky spotřebitelského úvěru.“⁷⁴ Konkrétní požadavky na obsah reklamy jsou uvedeny v příloze č. 1 zákona. Povinnost uvést v reklamě údaje podle přílohy č. 1 ZoSÚ je založena na přítomnosti „jakéhokoliv údaje o nákladech na spotřebitelský úvěr.“ Pokud tedy reklama žádný takový údaj neobsahuje, nemusí obsahovat ani ostatní náležitosti podle přílohy č. 1. Nezbytnost uvádět reprezentativní příklad souvisí s předchozí praxí, kdy sice bylo povinné uvádět RPSN, nicméně ta byla vypočítávána jako nejnižší možná, na základě parametrů vysoce bonitních klientů.⁷⁵ Nebyla tedy lživá, avšak většina zájemců na inzerovanou RPSN nedosáhla - nutno totiž podotknout, že vysoce bonitní spotřebitelé se obvykle nestávají konzumenty spotřebitelského úvěru. Zarážející však je, že de facto fungovala na podobném principu, jako dodnes obvyklé inzerování slevy na zboží v obchodě „od 80 %“, kdy je jedna z položek zlevněna skutečně o 80 %, avšak drtivá většina ostatních není zlevněna vůbec, či jen o nízké procento. Smyslem takové inzerce je pochopitelně přilákat co nejvyšší počet potenciálních zákazníků. Taková „demonstrativní sleva“ je tedy zřejmě v očích zákonodárce přípustná pro běžné zboží, nikoliv však pro finanční služby.

Mezi konkrétní požadavky na obsah reklamy podle přílohy č. 1 ZoSÚ patří: RPSN, úroková sazba a veškeré poplatky, celková výše úvěru, výši jednotlivých splátek

⁷⁴ mfcz.cz [online]. 2010 [cit. 9.8.2015]. DŮVODOVÁ ZPRÁVA k návrhu zákona o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů. Dostupné z: https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwj1vY7u57bJAhUMOBQKHW9YC4sQFggdMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.mfcz.cz%2Fassets%2Fcs%2Fmedia%2FSpotrebitelsky-uver_2010-09_Duvodova-zprava-MF-k-navrhu-zakona-o-spotrebitelskem-uveru-a-o-zmene-nekterych-zakonu.pdf&usg=AFQjCNH6BTY3rcsmuR5x_BX1BZ6f3lqKWw. str. 4

⁷⁵ WACHTLOVÁ, Lucie. Zákon o spotřebitelském úvěru: komentář. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011, xviii, 328 s. Beckovy malé komentáře. ISBN 978-80-7400-118-5. str.44.

a celkovou částku splatnou spotřebitelem, dobu trvání úvěru a informaci o povinnosti uzavřít smlouvu o doplňkové službě. Další podrobnosti lze najít v úředním sdělení ČNB⁷⁶, které více rozvádí myšlenku reprezentativního příkladu v reklamě. Odkazuje na zákon o regulaci reklamy, přičemž uzavírá, že regulace se týká „všech způsobů reklamy, od televizních spotů až po internetové stránky“⁷⁷. Podmínka reprezentativnosti příkladu uváděného v reklamě je podle sdělení naplněna, pokud „ve svých parametrech odpovídá parametrům průměrného úvěru poskytovaného tím kterým věřitelem (...) podmínka nebude naplněna, pokud by parametry spotřebitelského úvěru naplňoval jen zlomek či velmi malá část spotřebitelů“⁷⁸. Tím se dostáváme zpět k výše řečenému, tedy předchozí praxi uvádět takové příklady úvěrů, které jsou pro většinu spotřebitelů prakticky nedosažitelné. Za zmínku stojí neurčitost definice podle sdělení ČNB, respektive její druhá část. Věřitelé by se tak měli spíše zaměřit na to, aby v reprezentativních příkladech uváděli průměrné parametry, než aby se snažili stanovit parametry tak, aby je naplnilo větší množství spotřebitelů než „zlomek“ nebo „velmi malá část“. Což lze považovat za formulace, které by se v právním předpisu vůbec neměly objevit. Navíc, jak uvádí komentář, „průměrný úvěr poskytovaný věřitelem nemusí odpovídat cílové skupině, na kterou konkrétní reklama směřuje“⁷⁹. Z těchto dvou důvodů nelze považovat doplňující vysvětlení ČNB k reklamě za šťastné.

Je také otázkou, zdali je účelné, aby povinnost zveřejňovat doplňující informace podle přílohy č. 1 zákona byla všechny typy reklam. Nejvíce je potíže patrná v televizních reklamách. Doplňující informace jsou totiž poměrně obsáhlé a v kombinaci s televizním spotem představují poměrně nepřehlednou směs. V reklamách jsou kromě „děje“ s několika hlavními upoutávacími parametry úvěru také informace podle zákona. Ty jsou obvykle zobrazeny buďto relativně malým písmem v jakémsi „odstavečku“, který je přítomen v průběhu celé reklamy, nebo v podobě proužku textu, který běží dole. Je potřeba podotknout, že věřitelé tímto způsobem nijak neusnadňují předání nezbytných informací, nicméně není jednoduché představit si jiný způsob prezentace, který by jak působil vhodně z marketingového hlediska, tak i splňoval požadavky

⁷⁶ Úřední sdělení ČNB ze dne 27.12.2010. čl. II odst. 2. Dostupné z: https://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/legislativa/vestnik/2010/download/v_2010_20_22510170.pdf.

⁷⁷ Tamtéž. čl. II odst. 3

⁷⁸ Tamtéž, čl. II odst. 4

zákona. Ad absurdum si můžeme představit reklamy sestávající jen z textových reprezentativních příkladů, které by byly pohodlně čitelné a zobrazeny na dobu dostatečnou k přečtení každému. Taková forma reklam však dává jen velice malý prostor pro inzertní invenci, a pro spotřebitele by zřejmě byla neatraktivní. Navíc, nelze očekávat, že si spotřebitel na základě několika zhlédnutých televizních spotů zapamatuje celé reprezentativní příklady od různých věřitelů, čímž je zpochybněna jejich srovnávací funkce. Podotýkám ale, že toto se zjevně týká jen televizních spotů.

Ruský zákon o spotřebitelském úvěru se reklamě vůbec nevěnuje. Požadavky na reklamu na spotřebitelský úvěr lze nalézt ve zvláštním zákoně o reklamě, konkrétně v § 28, nazvaném „Reklama na finanční služby a finanční činnost“. Zajímavé je omezení dané odstavcem 13 tohoto paragrafu, který stanoví, že reklamu na spotřebitelský úvěr nemohou uskutečňovat osoby, které nejsou poskytovateli spotřebitelských úvěrů v souladu se zákonem o spotřebitelském úvěru. V Rusku je totiž poskytování spotřebitelského úvěru regulováno výrazně přísněji, pokud jde o oprávněné osoby – to mohou být jen osoby, které vykonávají finanční činnost, v praxi tedy jen banky nebo mikrofinanční organizace (zatímco v ČR je možné poskytovat spotřebitelský úvěr jen na základě živnostenského listu). Obecným pravidlem pro všechny reklamy na finanční produkty je povinné zobrazení názvu nebo jména poskytovatele.

Krom výše zmíněného omezení ohledně oprávněných osob je v § 28 odst. 3 ruského zákona o reklamě zmíněna i podmínka pro zobrazování dodatečných údajů v reklamě na spotřebitelský úvěr – jakmile se v ní objeví „alespoň jedna podmínka, která má vliv na cenu úvěru“, tak se v ní musí objevit i všechny ostatní údaje, které mají vliv na „celkovou cenu spotřebitelského úvěru“ (připomínám, že jde o ruský ekvivalent RPSN), v souladu se zákonem o spotřebitelském úvěru. Dlužno dodat, že zákon o reklamě explicitně nevyžaduje v reklamě zobrazovat samotnou celkovou cenu spotřebitelského úvěru, což z našeho pohledu působí jako určitá legislativní nedotaženost.

V červnu roku 2015 se v Rusku dokonce objevil návrh na celkový zákaz veškeré reklamy na spotřebitelský úvěr.⁸² Podle autorů návrhu se tak má stát kvůli tomu, že

⁷⁹ WACHTLOVÁ, Lucie. Zákon o spotřebitelském úvěru: komentář. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011, xviii, 328 s. Beckovy malé komentáře. ISBN 978-80-7400-118-5. str. 46.

⁸² garant.ru [online]. 2010 [cit. 30.10.2015]. Reklamu potrebitelskich zajmov predlagaetsja zapretit. Dostupné z: <http://www.garant.ru/news/630009/>

reklama na spotřebitelský úvěr dosáhla rozměrů „*masové sociální provokace*“ a spotřebitelé mají činit rozhodnutí vzít si spotřebitelský úvěr „*s rozmyslem, nikoliv v důsledku agresivní reklamní kampaně*“⁸³. Ačkoliv se v tuto chvíli nezdá pravděpodobné, že by takový návrh prošel, měl by jistě značné následky pro poskytovatele spotřebitelských úvěrů. Jediným místem, kde by spotřebitel mohl získat informace o spotřebitelském úvěru, by zůstaly provozovny věřitelů. Těžko si lze takovou praxi představit, spotřebitelské úvěry by se tak dostaly na zvláštní seznam, do společnosti tabákových výrobků a zbraní. Spotřebitelský úvěr by se tak stal jakousi „škodlivinou“, z právního pohledu částečně umístěnou v šedé zóně. Zákaz reklamy na spotřebitelský úvěr v navrhované podobě se zdá být protichůdný vůči některým základním zásadám jeho poskytování, zejména srovnávací funkci. Pokud by spotřebitel dospěl ke svobodnému rozhodnutí vzít si spotřebitelský úvěr, musel by fyzicky navštívit vícero provozoven potenciálních věřitelů, v nich získat informace o produktech, a posléze je srovnat. Jeho informovanost bude však i přesto jen částečná oproti současnému stavu, kdy může prostřednictvím internetu srovnat prakticky všechny nabízené produkty.

Obecně vzato se takový přístup nezdá být ospravedlnitelný, jelikož by představoval značnou „diskriminaci“ jednoho ze základních finančních produktů. Ještě absurdněji tato představa působí v kontextu žádných změn pro ostatní typy úvěrů, ať už si představíme ostatní spotřebitelské (např. hypoteční) nebo podnikatelské (investiční). Efektivnější by mohlo být rovnou zakázat poskytovat spotřebitelské úvěry, avšak jak bylo zmíněno na začátku práce, taková praxe nevyhnutelně opět povede k neregulovanému černému trhu s vyššími úroky a tvrdými praktikami, např. v oblasti vymáhání.

Reklama je v britském zákoně upravena rámcově. Podobně jako je tomu v případě RPSN, CCA v § 44 jen vymezuje nejnezbytnější parametry a zmocňuje státního tajemníka k vydání více podrobné regulace ohledně formy a obsahu reklamy na spotřebitelské úvěry. Tento více podrobný předpis účinný od roku 2010⁸⁵ stanoví obecně požadavky na reklamu. Je ale poměrně skoupý na slovo, zřejmě proto k němu

⁸³ garant.ru [online]. 2010 [cit. 30.10.2015]. Reklamu potrebitelskich zajmov predlagaetsja zapretit. Dostupné z: <http://www.garant.ru/news/630009/>

⁸⁵ The Consumer Credit (Advertisements) Regulations 2010

byly vydán ještě jakýsi ministerský „manuál“⁸⁶, jenž je právně nezávazným komentářem k jednotlivým regulacím transponujícím Směrnici působícím silou přesvědčivosti. Věnuje se tedy i ostatním aspektům spotřebitelského úvěru, nejen reklamě. V důsledku je tedy pro správné pochopení britské regulace (nejen) reklamy na spotřebitelské úvěry nezbytné pracovat s kombinací CCA, Consumer Credit (Advertisement) Regulations a zmíněného „manuálu“.

Podle předpisu upravujícího reklamu musí být v každé takové použít jasný a srozumitelný jazyk, text musí být dobře čitelný (zvuk čistě slyšitelný) a musí v ní být zmíněno jméno věřitele. I v britské úpravě platí pravidlo o nezbytnosti připojení reprezentativního příkladu v případě, že se v reklamě objeví úrok nebo částka, která se vztahuje k ceně úvěru; reprezentativní příklad musí být obsažen i v reklamě na spotřebitelský úvěr s nulovým úrokem. Kromě ní se ale v reklamě musí objevit také poštovní adresa, jejímž prostřednictvím je možné věřitele kontaktovat. Tento požadavek neplatí v případě televizní reklamy, reklamy v radiu nebo v provozovně věřitele. Reprezentativní příklad musí být výraznější než jakákoliv jiná informace, kvůli které vznikla povinnost ho připojit k reklamě. Nejsou však stanovena konkrétní pravidla pro „výraznost“ v jednotlivých typech reklamy či dokonce například povinná velikost písma. Podle CCAR je také nutné prezentovat informace o nákladech na úvěr pohromadě, doporučován je kupříkladu rámeček, v němž budou všechny nezbytné informace.⁸⁷

Jistou zajímavostí je ustanovení § 49 CCA o zákazu nabídek k uzavření smluv, které jsou uskutečňovány mimo provozovnu. Stejně tak je určen seznam zakázaných slov či výrazů, které v reklamě na spotřebitelský úvěr nemohou být použity podle § 10 CCAR. Příkladem může být výraz „bezúročný“, který lze použít jen v situaci, že spotřebitel spotřebitel za pomoci úvěru kupuje zboží (vázaný úvěr), přičemž za tento úvěr nezaplatí víc, než kolik činí cena zboží, kterou by zaplatil, pokud by platil hotově. Podobě i sousloví „úvěr zaručen“ je zakázáno, ledaže nejsou skutečně dány žádné podmínky ohledně postavení spotřebitele. Dovolím si však tvrdit, že taková situace

⁸⁶ gov.uk [online]. 2010 [cit. 30.10.2015]. Guidance on the regulations implementing the Consumer Credit Directive. Dostupné z: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/422707/bis-10-1053-consumer-credit-directive-guidance.pdf

⁸⁷ Tamtéž, str. 24.

teoreticky ani nemůže nastat, jelikož takové podmínky klade i sám zákon, například v povinnosti zjistit úvěruschopnost.

4. PERSPEKTIVA V ČR

Ačkoliv od poslední změny zákona neuplynuly ani tři roky, vládě již byla předložena novela zákona o spotřebitelském úvěru, založená jednak na nové směrnici⁹⁰, jednak na výsledcích diskuze relevantních českých aktérů. Návrh zákona sjednocuje úpravu různých úvěrů, nově bude zahrnovat i hypoteční úvěry a mikropůjčky, čímž se vytvoří komplexní úprava veškerého spotřebitelského financování. Kromě toho novela pokračuje v duchu regulatorního zpřísnování, a bude-li schválena v podobě, v jaké je v současné době k dispozici⁹¹, bude mít značný dopad na trh v několika ohledech.

Za prvé, dojde ke značnému snížení poskytovatelů úvěru, jelikož by měla skončit dosavadní praxe, podle níž je možné činnost zprostředkování a poskytování spotřebitelského úvěru vykonávat na živnostenský list. V důsledku se tedy sníží počet poskytovatelů drastickým způsobem ze současné úrovně 60 000 na přibližně stovku.⁹² Nutno podotknout, že oba údaje jsou pouhými odhady. K tomuto snížení dojde prostřednictvím zavedení poměrně přísných autorizačních kritérií. Samotné „oprávnění k činnosti nebankovního poskytovatele spotřebitelského úvěru“⁹³ by podle návrhu měla vydávat ČNB. Mezi kritéria, která bude ČNB řízení o udělení oprávnění posuzovat, patří například povinnost disponovat počátečním kapitálem ve výši 20 milionů korun, právní forma akciové společnosti nebo společnosti s ručením omezením či důvěryhodnost. Toto opatření by mělo zajistit vyloučení „pochybných“ poskytovatelů z trhu, přičemž zůstat by měli jen ti bezpeční, což z pochopitelných důvodů kvitují velcí značkoví nebankovní poskytovatelé.

Bude ale zřejmě nezbytné posílit rozpočet ČNB, která v současné době nemá kapacitu pro dohled nad těmito subjekty. Ostatně, zaznívají kritické ohlasy ohledně převedení dohled nad nebankovními subjekty poskytujícími spotřebitelské úvěry pod ČNB, a to i z úst představitelů ČNB. Podle Heleny Kolmanové, ředitelky odboru ochrany spotřebitele ČNB, je „*současný dohled nad 57 tisíci poskytovateli a*

⁹⁰ Směrnice 2014/17/EU o smlouvách o spotřebitelském úvěru na nemovitosti určené k bydlení

⁹¹ mfcz.cz [online]. 2015 [cit. 15.11.2015] Návrh zákona o spotřebitelském úvěru. Dostupné z: http://www.mfcz.cz/assets/cs/media/Navrh_2015_Navrh-zakona-vlada-Spotrebitelesky-uver.pdf

⁹² TŮMA, Ondřej [online]. 2015 [cit. 16.11.2015] Šedá zóna? Jsou jen bezpečné půjčky a lichváři, nic mezi. Dostupné z: <http://www.penize.cz/spotrebiteleske-uvery/305891-seda-zona-jsou-jen-bezpecne-pujcky-a-lichvari-nic-mezi>

⁹³ mfcz.cz [online]. 2015 [cit. 15.11.2015] Návrh zákona o spotřebitelském úvěru. Dostupné z: http://www.mfcz.cz/assets/cs/media/Navrh_2015_Navrh-zakona-vlada-Spotrebitelesky-uver.pdf

*zprostředkovatelů iluzorní (...), avšak převedení dohledu na ČNB je nesystémové a ČNB proti němu opakovaně vystupuje.*⁹⁴ Objevují se i příkřejší názory, podle kterých znamená převedení dohledu na ČNB v podstatě ho zrušit.⁹⁵ Navíc jsou zde další rizika - vyšší byrokratická zátěž pro poskytovatele úvěrů se nakonec může v podobě zvýšených nákladů přenést na spotřebitele. Stejně tak je otázkou, zdali po uvedení přísnější regulace „lampoví“ poskytovatelé úvěrů prostě zmizí. Vysoce pravděpodobně totiž budou existovat i nadále. Jestliže je však současný dohled nad 57 tisíci subjekty „iluzorní“, jaké důvody vedou k závěru, že „*nově tu ale zůstanou jen licencované subjekty, které se budou kontrolovat - všechny ostatní bude možné postihnout.*“⁹⁶ Pod dohledem budou jen licencované subjekty, kterých má být kolem stovky, což fakticky budou jen současné značkové splátkové společnosti. Podle argumentů zastánců by se měla zvýšit postižitelnost nelicencovaných subjektů - pokud takové poskytnou úvěr, nebude smlouva o něm platná. Toho se však lze domoci již dnes, a pokud ne neplatnosti, tak například přeúročení podle současného zákona o spotřebitelském úvěru.

⁹⁴ TŮMA, Ondřej. [online]. 2015 [cit. 16.11.2015] Očima expertů: Stát vymaže tisíce poskytovatelů půjček. Zmizí s nimi lichva? Dostupné z: <http://www.penize.cz/spotrebitelske-uvery/302978-ocima-expertu-stat-vymaze-tisice-poskytovatelu-pujcek-zmizi-s-nimi-lichva>

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ TŮMA, Ondřej. [online]. 2015 [cit. 16.11.2015] Šedá zóna? Jsou jen bezpečné půjčky a lichváři, nic mezi. Dostupné z: <http://www.penize.cz/spotrebitelske-uvery/305891-seda-zona-jsou-jen-bezpecne-pujcky-a-lichvari-nic-mezi>

5. ZÁVĚR

Právní regulace obecně s postupujícím časem nabývá na objemu. Ačkoliv to bývá předmětem liberální kritiky, je to zřejmě jen s velikými obtížemi zastavitelný trend. Regulováno je stále více lidských činností, a stále přísněji; úvahy, kam takový trend směřuje, by však vydaly na celé knihy, a proto nemohou být výraznější součástí této práce. Rozsáhlejší a přísnější regulace se pochopitelně nevyhnula ani spotřebitelskému úvěru. Na základě srovnání obsaženého v práci byly vyvozeny následující závěry a doporučení.

Je zarážející, že nejkazuističtější regulace ze tří sledovaných zemí nalezneme ve Spojeném království, kolébky common law. Pokud bychom nebrali v potaz boj s rostoucím množstvím regulace, je zjevně výhodnější mít k dispozici kodex, který komplexně upravuje celou problematiku, jako je tomu právě ve Spojeném království. Pokud bude v ČR přijat nový návrh zákona o spotřebitelském úvěru, tomuto „ideálu“ se přiblížíme. Realita, která byla v Rusku do roku 2014, kde se práva a povinnosti spojené se spotřebitelským úvěrem řídily obecnějšími předpisy, už není dostatečně moderní. Modernitou se dnes bohužel rozumí mít pro každé odvětví lidské činnosti velice rozsáhlou soustavu regulací.

Sama definice spotřebitelského úvěru by v duchu výše řečeného měla být co nejvíce jednoduchá, aby umožňovala subsumpci potenciálních kreativních pokusů o vyhnutí se regulaci spotřebitelského úvěru. V tomto ohledu se zdá být zcela způsobilou současná britská definice.

Povinnost poskytnout spotřebiteli před smluvní informace je zcela zásadní pro jeho rozhodnutí vzít si úvěr či nikoliv. Aby byl spotřebitel pro věřitele pokud možno rovnocennou stranou a mohl porovnat jednotlivé nabídky, je na místě, aby informace před uzavřením smlouvy byly poskytovány formulářovým způsobem, jako je tomu nyní. Spotřebitel ale musí být dostatečně informován i v průběhu smlouvy, zejména pak u revolvingových úvěrů. Co je možné navrhnout do budoucí úpravy, je povinnost zpřístupnit spotřebiteli nezbytnou sadu informací bezplatně online. Vzhledem k tomu, že se spotřebitelské úvěry mají stát doménou pouze subjektů, které mají počáteční kapitál alespoň 20 milionů korun, nemělo by být příliš obtížné uvést takový požadavek do praxe. Beztak je tato možnost standardem například u bank, jelikož prostřednictvím

internetového či mobilního bankovníctví lze sledovat informace o stavu účtu spojeným s kreditní kartou. Lze si představit, že spotřebitel prostřednictvím svého uživatelského účtu v internetové aplikaci věřitele uvidí například informace o tom, kdy má zaplatit další splátku, kolik splátek zbývá atp.

Informace však musí proudit i v opačném směru, tedy od spotřebitele k věřiteli. Pomineme-li informace získané věřitelem přímo od dlužníka, jsou důležitou složkou těchto informací ty, které jsou obsaženy v registrech dlužníků. Ačkoliv se z hlediska ochrany osobních údajů může zdát nebezpečné shromažďovat informace o platební morálce spotřebitelů, jsou tyto registry nástrojem, který je nápomocný jak pro ochranu spotřebitele, tak i pro běžný provoz věřitelů. Pakliže je spotřebitel předlužen, případně má potíže s platební morálkou, jsou zájmy věřitelů i ochrany spotřebitele souladné – neposkytnout další úvěr. Jak bylo naznačeno v související kapitole, bylo by možné souhlas spotřebitele se zpracováním jeho osobních údajů v registrech uzákonit. Tímto opatřením by odpadla část byrokracie, zároveň by nikomu nebyla na újmu, jelikož pro žadatele o spotřebitelský úvěr jde stejně o nevyhnutelný důsledek.

Navzdory prokázané matematické nesprávnosti výpočtu pro RPSN uvedeného ve Směrnici i ZoSÚ se nepočítá do budoucna s žádnými úpravami. Kromě této nesprávnosti podle mého názoru také stojí za úvahu, zdali je RPSN tím správným ukazatelem pro srovnání úvěrů. Vzhledem k jeho složitosti je pro spotřebitele jen obtížně uchopitelný. Je tomu tak především kvůli jeho časovému aspektu, kdy úvěr se stejným úrokem, ale kratší dobou splatnosti, má vyšší RPSN. Zvláště zjevné je to například u mikropůjček (u kterých podle novely ZoSÚ také bude povinné ukazovat RPSN). V případě úvěru s nízkou jistinou (tisíce korun) a krátkou dobou splatnosti (např. v rádech dnů či týdnů) může RPSN vyskočit až na desítky tisíc procent. Takový údaj je doslova odstrašující, a to přesto, že celková cena zaplacená za půjčku může být ve výsledku relativně nízká.⁹⁷ Navíc spotřebitelský úvěr v jakékoliv výši je možné již podle současné legislativy kdykoliv předčasně splatit. Ad absurdum tak může dojít k situaci, kdy si spotřebitel vezme úvěr s roční splatností a RPSN např. 40 %, avšak splatí ho předčasně již po měsíci od načerpání prostředků. Přestože je v ideálním případě ušetřen úrok a nákladů spojených s trváním úvěru po dalších 11 měsících, vzal si

⁹⁷ viz například: aktualne.cz [online]. 2015 [cit. 18.11.2015]. Půjčka se sazbou milion procent. V pořádku, říká zákon. Dostupné z: <http://zpravy.aktualne.cz/finance/pujcka-se-sazbou-milion-procent-v-poradku-rika-zakon/r~8e325e18468711e5b22d002590604f2e/>

v důsledku úvěr, který by vykazoval nesrovnatelně vyšší RPSN, pokud by jeho základní parametry zohledňovaly měsíční splatnost. S tím souvisí i možnost legislativního limitu pro RPSN, tedy že by RPSN nemohla přesáhnout jistou úroveň. Pakliže mají poskytovatelé mikropůjček mít povinnost ukazovat RPSN, ohraničení není možné beze změny výpočtu RPSN. S ohledem na předešlé se nezdá být vhodné příliš lpět na ukazateli RPSN, především v situaci, kdy smlouva o spotřebitelském úvěru musí ze zákona obsahovat řadu dalších informací, na základě kterých lze zvážit, nakolik je úvěr výhodný.

Co se týče reklamy, ta by měla pochopitelně obsahovat pravdivé informace o spotřebitelském úvěru, není však nutné, aby každá reklama obsahovala všechny informace o spotřebitelském úvěru. Je nutno dodat, že informace, které musí reklama obsahovat podle současné právní úpravy, jsou jen reprezentativní. Podmínky, za kterých spotřebitel uzavře spotřebitelský úvěr, se od tohoto reprezentativního příkladu mohou lišit v závislosti na jeho scoringu, poskytnutí úvěru mu dokonce může být odepřeno. Reprezentativní informace v reklamě tak mohou být spotřebitelem považovány za zavádějící, dokonce za klamavé. Přestože je obtížné stanovit ideální způsob, jak prostřednictvím reklamy informovat spotřebitele o tak specifickém produktu jako je spotřebitelský úvěr, důraz by měl kladen spíše na srozumitelnost zásadních informací, než na povinnost uvést všechny informace. Mezi tyto zásadní informace by měly patřit jistina, doba splatnosti, a celková cena úvěru. Tímto způsobem by se dalo vyhnout situaci, kdy je spotřebitel „zahltěn“ reprezentativním příkladem v rozsahu jednoho odstavce textu malým písmem, „dějem“ reklamy a dalšími inzerovanými doprovodnými prohlášeními. Toto platí zejména pro televizní reklamu. Je tu také možnost reklamu na spotřebitelský úvěr zakázat. Jak bylo řečeno v odpovídající kapitole této práce, takový zákaz by paradoxně jen zhoršil postavení spotřebitele, jelikož by pro něj bylo obtížnější orientovat se na trhu a snažit se přistoupit na relativně nevýhodnou nabídku. Stejně tak platí, že tímto přístupem by se spotřebitelský úvěr dostal na zvláštní seznam společně s tabákovými výrobky, zbraněmi a podobně, což by představovalo silné diskriminační opatření jednoho ze základních finančních produktů.

6. SUMMARY

In general, the volume of regulation was growing in the recent past. It is an obvious and apparently inevitable trend, although it is often criticized from liberal positions. This trend does include consumer credit regulations, too. It became a surprise that the most detailed regulation is to be found in the United Kingdom, the cradle of the common law. But, if we accept the paradigm of the necessity of having as detailed regulation as possible, then it seems better to have one complex act, as it is in case of the United Kingdom, instead of having many rules dispersed in many acts. This will probably be achieved by enacting the new Czech draft law on consumer credit.

When considering whether to take a consumer credit, the consumer shall be well informed. Besides the information with which he is provided according to the current legislation, it would be reasonable to set out legal requirements for enabling an online access to consumer's credit account, as it is in case of some banking products, e.g. credit cards. On the other hand, it turns out that the calculation of annual percentage rate of charge is not only mathematically incorrect, but it is as well confusing for the consumer due to its time aspect. This time aspect causes annual percentage rate of charge useless for short term micro credits. Moreover, there are many difficulties even when indicating the annual percentage rate of charge in the usual consumer credit agreements. It should be reconsidered whether this institute is actually necessary, and whether it should be applied to all kinds of consumer credit agreements. There are many other indicators which are clear and which the customer may rely on. This may be applied for consumer credit advertisement as well, the advertisement shall include clear, substantial and true information but not all information which is required to be in the agreement.

The role of the credit history agencies should be emphasized by setting out a legal requirement for the consumer to give his consent to personal data processing. In the end, even today the consumer has to give his consent "voluntarily" in order to obtain a desirable product (credit), therefore, such requirement would not make any harm to anybody but it would lower the amount of bureaucracy in the course of processing the request for credit.

7. ZDROJE

Právní akty:

Consumer Credit (Advertisements) Regulations 2010

Consumer Credit Act 1974

Data Protection Act 1998

Federalnyj zakon ot 02.10.2007 N 229-FZ, ob ispolnitelnom proizvodstve

Federalnyj zákon ot 10.07.2002 N 86-FZ, o Centralnom banke Rossijskoj Federacii

Federalnyj zakon ot 13.3.2006 N 38-FZ, o reklame

Federalnyj zakon ot 30.12.2004 N 218-FZ, o kreditnyh istorijach

Kodeks Rossijskoj Federacii ob administrativnyh pravonarufenijach ot 30.12.2001 N 195-FZ

Nález finančního arbitra. Sp. Zn. FA/SU/112/2014. Dostupné z: http://www.finarbitr.cz/download/sbirka_sbirka_cs/FA_SU_112_2014_nalez.pdf

Nářízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech.

Poskytnutí informací podle zákona č. 106/1999 Sb. 8.10.2014. Česká obchodní inspekce. Dostupné z: <http://www.coi.cz/userdata/files/prilohy-ke-106/14-10-23-ui.pdf>

Směrnice 2014/17/EU o smlouvách o spotřebitelském úvěru na nemovitosti určené k bydlení

Směrnice EP a Rady 2008/48/ES

The Consumer Credit (Advertisements) Regulations 2010

Úřední sdělení ČNB ze dne 27.12.2010. Dostupné z: https://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/legislativa/vestnik/2010/download/v_2010_20_22510170.pdf

Zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru

Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách

Zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru

Zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance

Zákon č. 64/1986 Sb., o České obchodní inspekci

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Publikace:

BROOK, Yaron. [online] 2007 [cit. 3.8.2015]. *The Morality of Moneylending: A Short History*. In: *The Objective Standard*, Vol. 2, No. 3. Dostupné z: <https://www.theobjectivestandard.com/issues/2007-fall/morality-of-moneylending/>

CÉZOVÁ, Veronika. [online]. 2013 [cit. 20.8.2015]. Zapomenuté úkoly a dohánění učiva po nemoci? Už žádný problém Dostupné z: <http://www.denik.cz/praha/zapomenute-ukoly-a-dohaneni-uciva-po-nemoci-uz-zadny-problem-20130514-zcgr.html>

CYPLENKOVA, A. B. Nekotorye osobennosti dogovorov prisoedinenija. In: *Juridičeskij mir*, N 3 2001.

DEMČENKO, Světlana Stanislavovna. [online]. 2012 [cit. 5.8.2015]. Pravovoe regulirovanie potrebitelskogo kreditovanija v Rossii v sovremennyj period. Dostupné z: <http://www.buroadvokat.ru/index.php/2010-02-15-20-35-09/2159-2012-08-29-15-09-12>

JURKOVÁ, Marcela. [online]. 2013 [cit. 20.8.2015]. Gymnazista při výzkumu sazby úvěrových nákladů zjistil chybu v zákoně. Dostal cenu. Dostupné z: <http://domaci.ihned.cz/c1-61001870-gymnazista-pri-vyzkumu-sazby-uverovych-nakladu-zjistil-chybu-v-zakone-dostal-cenu>

KOČÍ, Petr. [online] 2013 [cit. 8.8.2015]. Novela zákona o spotřebitelském úvěru. Dostupné z: <http://www.e-advokacie.cz/cs/clanky/novela-zakona-o-spotrebitelskem-uveru>

KOREC, Evžen. Roční procentní sazba nákladů a její nepřesná definice v zákoně. Praha, 2013. Středoškolská odborná práce. Gymnázium Altis. Dostupné z: <https://socv2.nidv.cz/archiv35/getWork/hash/806f1d24-9087-11e2-b1f8-faa932cbcfda>

KOUDELKA, Ladislav. Lichva: trestný čin a společenský jev. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2014, xvii, 257 s. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-435-4.

TŮMA, Ondřej. [online]. 2015 [cit. 16.11.2015] Šedá zóna? Jsou jen bezpečné půjčky

a lichváři, nic mezi. Dostupné z: <http://www.penize.cz/spotrebitelske-uvery/305891-seda-zona-jsou-jen-bezpecne-pujcky-a-lichvari-nic-mezi>

TŮMA, Ondřej. [online]. 2015 [cit. 16.11.2015]. Očima expertů: Stát vymaže tisíce poskytovatelů půjček. Zmizí s nimi lichva? Dostupné z: <http://www.penize.cz/spotrebitelske-uvery/302978-ocima-expertu-stat-vymaze-tisice-poskytovatelu-pujcek-zmizi-s-nimi-lichva>

WACHTLOVÁ, Lucie. *Zákon o spotřebitelském úvěru: komentář*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011, xviii, 328 s. Beckovy malé komentáře. ISBN 978-80-7400-118-5.

Ostatní zdroje:

aktualne.cz [online]. 2015 [cit. 18.11.2015]. Půjčka se sazbou milion procent. V pořádku, říká zákon. Dostupné z: <http://zpravy.aktualne.cz/finance/pujcka-se-sazbou-milion-procent-v-poradku-rika-zakon/r~8e325e18468711e5b22d002590604f2e/>

ceskahlava.cz [online]. 2013 [cit. 20.8.2015]. Evžen Korec. Dostupné z: <http://www.ceskahlava.cz/cz/2013/vitezove-ceske-hlavicky/vitez-evzen-korec-90/>

clfa.cz [online]. 2015 [cit. 3.8.2015]. Zpráva o stavu a vývoji nebankovního leasingového, úvěrového a factoringového trhu v ČR - r. 2014. Dostupné z: http://www.clfa.cz/statistiky/2014_zprava.doc

ekonomika.idnes.cz [online]. 2015 [cit. 16.8.2015]. Skutečná cena půjčky není důležitá, vyrazila soudkyně dech klientovi. Dostupné z: http://ekonomika.idnes.cz/krajsky-soud-zpochybnil-dulezitost-rpsn-f1q-/test.aspx?c=A150624_165631_test_nio

experian.co.uk [online]. 2015 [cit. 18.8.2015]. The credit reference agency explained - A guide for consumer advisers. Dostupné z: <http://www.experian.co.uk/downloads/consumer/creditRefAgencyExplained.pdf>

fssprus.ru [online]. 2015 [cit. 16.8.2015]. Informacionnye sistemy Bank dannykh ispolnitelnykh proizvodstv. Dostupné z: <http://fssprus.ru/iss/ip/>

garant.ru [online]. 2015 [cit. 30.10.2015]. Reklamu potrebitelskich zajmov predlagaetsja zapretit. Dostupné z: <http://www.garant.ru/news/630009/>

gov.uk [online]. 2010 [cit. 30.10.2015]. Guidance on the regulations implenting the Consumer Credit Directive. Dostupné z: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/422707/bis-10-1053-consumer-credit-directive-guidance.pdf

gov.uk [online]. 2010 [cit. 30.9.2015]. Regulations implementing the consumer directive - Quick Start Guide. Dostupné z:

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/422679/bis-10-1072-consumer-credit-directive-quick-guide.pdf

hansard.millbanksystems.com [online]. 1972 [cit. 6.8.2015]. Consumer Credit: The Crowther Report. Dostupné z: <http://hansard.millbanksystems.com/lords/1972/jun/28/consumer-credit-the-crowther-report>

1bankrot.ru [online]. 2015 [cit. 16.8.2015]. Reestr dolžnikov: est li on na samom dele? Dostupné z: <http://1bankrot.ru/dolgi/dolzhniki-po-kreditam.html>

mfcz.cz [online]. 2015 [cit. 15.11.2015] Návrh zákona o spotřebitelském úvěru. Dostupné z: http://www.mfcz.cz/assets/cs/media/Navrh_2015_Navrh-zakona-vlada-Spotrebitelsky-uver.pdf

mpo.cz [online]. 2015 [cit. 23.9.2015]. Informace k nesprávnému výpočtu roční procentní sazby nákladů. Dostupné z: <http://www.mpo.cz/dokument155983.html>

penize.cz [online]. 2014 [cit. 20.8.2015]. Očima expertů: Krátkodobé půjčky s ďábelskou RPSN. Dostupné z: <http://www.penize.cz/spotrebitelske-uvery/286987-ocima-expertu-kratkodobe-pujcky-s-dabelskou-rpsn>

rbc.ru [online]. 2015 [cit. 28.9.2015]. CB zastavil banki snizit stavki po potrebitelskim kreditam. Dostupné z: <http://www.rbc.ru/finances/01/07/2015/55940fc39a7947da6239e6ef>

rospotrebnadzor.ru [online]. 2015 [cit. 5.10.2015]. Ob otdelnykh aspektakh gosudarstvennogo kontrolja i nadzora na rynke finansovykh uslug. Dostupné z: http://www.rospotrebnadzor.ru/about/info/news/news_details.php?ELEMENT_ID=2690&sphrase_id=509806

tyden.cz. [online]. 2013 [cit. 20.8.2015]. V "hlavičkách" uspěly práce z medicíny i vysoké matematiky. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/veda/veda-a-my/v-hlavickach-uspely-prace-z-mediciny-i-vysoke-matematiky_285675.html?showTab=nejctenejsi-3

zpravy.aktualne.cz [online]. 2014 [cit. 20.9.2015] Úvěrová firma Essox má chybu u 19 tisíc smluv, říká šéf ČOI. Dostupné z: <http://zpravy.aktualne.cz/finance/essox-ma-chybu-u-dalsich-19-tisic-smluv-rika-reditel-coi/r~37121400bbf711e387f10025900fea04/>